

MISKOLCI EGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR

Onga község paraszti társadalmának
átalakulása 1945-1961 között
SZAKDOLGOZAT

Konzulens: Dr. hab. Ö. Kovács József

Készítette: Demkovics Andrea

Tanszékvezető, egyetemi docens

Történelem szak

Újkori Magyar Történeti Tanszék

Miskolc, 2006.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1. oldal
2. Társadalmi átalakulás 1945-1949 között	2. oldal
2.1. Onga község 1945 előtti történelméből	2. oldal
2.1.1. Oktatás, óvodaügy	3..oldal
2.2. A II. világháború és a „málenkij-robot”	5. oldal
2.3. Az 1945-ös földreform	8. oldal
2.4. A kommunista hatalom térnyerésétől az MDP megalakulásáig	17. oldal
2.4.1. Az 1945-ös választás	17. oldal
2.4.2. Az 1947-es választás és az MDP megalakulása	19. oldal
2.5. Migráció	21. oldal
2.5.1. Magyarországi német lakosság áttelepítése	21. oldal
2.5.2. Csehszlovák-magyar lakosságcsere	21. oldal
2.6. Ócsanáros község Ongához csatolása	22. oldal
3. Társadalmi átalakulás 1950-1961 között	23. oldal
3.1. Tanácsrendszer kiépítése és a tagrevíziók	23. oldal
3.2. Önszerveződési formáktól a „tömegszervezetekig”	26. oldal
3.3. Egyházak és az egyházellenes pártpolitika	31. oldal
4. Gazdaság átszervezése 1945-1961 között	33. oldal
4.1. Beszolgáltatási rendszer	33. oldal
4.2. Kulákság	37. oldal
4.3. Államosítások	42. oldal
4.4. Állami gazdaság	44. oldal
4.5. Az első három éves terv 1947-1949	45. oldal
4.6. Versenymozgalom	46. oldal
4.7. Termelőszövetkezeti mozgalom	47. oldal
4.7.1. Tagosítás	49. oldal
4.7.2. Háztáji gazdálkodás	50. oldal
4.8. Az „új-szakasz” gazdaságpolitikája 1953-1955 között	52. oldal
4.9. Az 1956-os forradalom eseményei Onga községben	54. oldal
4.10. A mezőgazdaság kollektivizálásának befejezése 1959-1961	59. oldal
5. Összegzés	62. oldal
6. Irodalomjegyzék	64. oldal
7. Táblázatok jegyzéke	67. oldal
8. Melléklet	68. oldal

1. Bevezetés

Dolgozatomban szeretném bemutatni, hogy milyen módon alakult át Onga község társadalma 1945-1961 között. Témaválasztásom azért esett erre a korszakra, mert az akkor felálló rendszerben élt emberek a mi szüleink, nagyszüleink, bár nem közvetlenül, de így minket is érintenek a változások, amelyek az adott korban lezajlottak.

Az addigi állapotokat gyökeresen átforgató változások mentek végbe az általam vizsgált időpontban, amely kezdődött a földreformmal, amely a paraszti társadalom belső tagoltságát nagymértékben megváltoztatta. A mezőgazdasági népességen belül a földnélküliek aránya 46%-ról 17%-ra esett vissza, a törpe- és kisbirtokos réteg 47%-ról 80%-ra emelkedett. A vizsgálódásom záró évszáma 1961, amikor a korabeli szóhasználatnál élve a „mezőgazdaság szocialista átszervezésének” folyamata végbement, amelynek hosszú távon is érvényesülő társadalmi hatása volt, nemcsak az agrárszektorra, hanem az egész társadalomra nézve is.

Dolgozatomban sorra venném az apparátus által létrehozott rendeleteket s azoknak a társadalomra gyakorolt hatását. Megpróbálom összevetni majd a rendeletek hatását makro és mikro szinten. Megpróbálom felvázolni, hogy a szovjet rendszer kiépítése során a hatalomnak, pártvezetésnek milyen helyi sajátosságokkal kellett szembe néznie, hogyan sikerült az elképzeléseket megvalósítani ezen keretek között.

Célom volt, amit sajnos nem tudtam megvalósítani, hogy a dolgozatomban, kutatásom során megszólítok embereket, individumok oldaláról is megvizsgálom a korszakot, a korszakban végbemenő változásokat, s egyes emberek által kialakított „túlélési taktikákat”.

2. Társadalmi átalakulás 1945-1949

2.1. Onga község 1945 előtti történelméből

Onga a régi Abaúj vármegye legdélibb csücskében, három megye találkozásánál terület, Miskolctól 10 km-re keletre Onga a Bükk és a Zempléni hegység, illetve a Sajó és Hernád folyók közé ékelődik. A települést kettészeli a Bársonyos-patak, az északi határainál a Vadász-patak ömlik a Bársonyosba, s a települést a különböző időkben megnyitott bányatavak ölelik körül.

Valószínűleg már a neolitikum idején is éltek itt emberek, a községben több helyütt található újkőkori településnyomok. „Onga elnevezés régi magyar személynévből származik, Unga-Onga birokosok gyakran a megyében is szerepelnek a 13. században. A község nevének alapjául szolgáló személynév valószínűleg a török nyelvből származik. Legelterjedtebb felfogás szerint az ótörök ona „könnyű, mozgékony” szóból ered. Onga első név szerinti említése 1222-ből ered. A helység neve 1352-től a következő névírással gyakori: Wnga, Unga, Hunga, Unghi. 1470-ben a király a Rozgonyiaknak adja. 1525-ben Onga Rozgonyi Kata jegyajándéka, 1525-ben így férje Báthori András nevében áll. A török 13 forint évi adót vetett ki a falura, ezenkívül 3 forint összegben vaját és mézet. 1696-ban kuriális falunak vették fel Ongha néven. 1751-ben nádori adomány intézkedik Ongáról. Darvas József nógrádi megyei aljegyző és Fáy András felkelő seregbeli kapitány az Ongai-család magszakadása miatt, visszaháramoltatott birokot örökjogon tulajdonul nyerték. Az új földesurak érdeme Onga betelepítése”.¹ 1881-től Abaúj-Torna vármegyéhez csatolták, 1895-1950 között a megye nagyközségeihez tartozott.

Onga község a 20. század elején Abaúj-Torna vármegye legdélebbi települése volt, közigazgatásilag a szikszói járáshoz, majd 1963-tól a miskolci járáshoz tartozott. A falu a mindennapi élet során jelentkező hivatalos ügyeit Kassán és Szikszón intézte a század első éveiben, majd a trianoni döntést követően csak Szikszón. Az első bécsi döntés meghozatala után ismét változás történt, újra Kassán és Szikszón lehetett a felmerülő problémákra orvoslást keresni. A törvényszék Kassán székel, a járásbíróság Szikszón volt megtalálható. Ugyancsak Szikszón volt az adóhivatal, a csendőrség, a körorvos székhelye, illetve a

¹ Csíkvári Antal, 1939. 199.p.

főszolgabírói hivatal is. A 2. világháború után újra megszervezték a településen a rendőrséget, amely 24 főből állt, minden nap hat fő teljesített éjjel-nappali szolgálatot.²

Az Ongához tartozó Ongaújfaluban már 1910-es években bevezették a villanyvilágítást, amelyet Darvas Béla³ földbírókos saját költségére vezetett be. Az ongai képviselőtestület 1927-ben tárgyalta először a község villamosításának kérdését, a munkálatok viszont csak 1937-re kezdődtek el, s 1939-re fejeződtek be. Onga község tanácsa az 1958. évről áthúzódó villanyhálózat bővítését tervezte, amelyet 1959-re be is fejezett.

2.1.1. Oktatás, óvodaügy

Ongán először 1743-ban töltötték be a tanítói hivatalt, 1903-ig a református egyház volt az iskola fenntartója. Az iskola államosításának kezdete 1898. augusztus 16-án hozott 1240. számú vármegyei határozathoz kötődik. 1903 júniusában szűnt meg a felekezeti iskola, s szeptembertől az állam lett az iskola fenntartója. 1925-ben Ongaújfaluban is létesítettek egy tanyai iskolát. A *B.-A.-Z. megye történeti és legújabbkori adattárában* található iskolára, tanulók számára vonatkozó adatsoroktól eltérő adatok olvashatók az 1945. március havi községi jelentésben.

1. táblázat A település lakosságának iskolai végzettsége.

Időpont	A lakosságból				
	Írástudatlan	az általános iskola		Középiskola illetve magasabb végzettségű	Ebből egyetemre járt
		6. osztályt elvégzettek	8.		
1941	220	800	48	26	10
1949	179	896	151	29	-

in: B.-A.-Z. megye történeti és legújabbkori adattára, 422.p.

A lakosság megközelítőleg 7%-a nem tudott írni-olvasni 1941-ben, amely 1949-re 7%-ra csökken. Az analfabéták csökkenése mellett megfigyelhető az elemi végzők arányának növekedése.

² B.-A.-Z. mLt V-184. 13/1945.

³ A település legjelentősebb, református vallású földbirtokos családja volt a Darvas család, a 18-19. században. Ongán a családnak két kastélya volt, de sajnos a kastélyoknak ma már nyomai sem látszanak, s a család ongai ágának tagjai a 20. század közepén elszakadtak szülőfalujuktól.

A hat osztályt végzők aránya 1941-ről 1949-re, 33%-ról 36%-ra emelkedik, a nyolc osztályt végzők aránya pedig 2%-ról, 6%-ra emelkedett. A középiskolát, illetve magasabb végzettségűek aránya jelentősen nem változott a vizsgált időpontok között, 11% körül mozgott.

2. táblázat Az általános iskolára vonatkozó adatok:

Év	Nappali tanulók	Tanerő	Osztályterem
	száma az általános iskolában		
1945/46	295	6	4
1948/49	342	11	7

in: B.-A.-Z. megye történeti és legújabbkori adattára, 422.p.

A községi jelentés alapján, a településen három tantermes iskola található, két férfi és egy női tanerővel, a beiratkozott iskolai tanulók száma belterületen az alsó tagozatban 170 fő, a felső tagozatban 70 fő. A külterületen⁴ van egy iskola egy férfi tanerővel, itt a beiratkozott tanulók száma alsó tagozaton 50 fő, felső tagozaton pedig 29 fő.⁵ A községi jelentés tehát összesen 1945-re vonatkozólag 319 tanulót ír össze, ami 24 fővel több, mint az adattárban szereplő táblázatban szereplő szám. A két forrás eltérést mutat még az analfabéták számának alakulásában is. A községi jelentés szerint 1948-ban 74-en (2,9%) nem tudtak írni-olvasni a településen, mikor a B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára 1949-re 179 írástudatlant jelöl meg (7,1%).

A hároméves terv kapcsán, 1947 évvégén, 1948 évelején Ongán az Állami Általános Iskolában végeztek munkálatokat, iskolai bútorokat, felszereléseket vásároltak, s az iskola épületének háború okozta megrongálódásait javították ki.

A falu könyvtárát 1903-ban alapítják meg, amikor Kóczán György földbirtokos jelentős mennyiségű könyvet adományoz a falunak, amit egyelőre az iskolában helyeznek el. A falu népháza 1936-ban készül el.

A képviselőtestület többször felvetette az óvoda létesítésének szükségességét, de állami segítség nélkül ez nem valósulhatott meg. 1947-ben szikszói tisztifőorvos

⁴ 1949-re vonatkozólag olvashatunk adatokat a külterületi lakosságról a Magyar városok és községek statisztikai adatgyűjteményében (141.p.): ekkor a község összlakossága 2515 fő, amelyből 819-en a külterületi népességhez tartoztak, amely 32,6%-ot jelentett.

⁵ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1945.

94.12/1947.NM.III.2. számú rendelet alapján arról értesíti a községet, hogy a három éves terv végrehajtása során a szikszói járás a következő településeken kíván óvodát létesíteni: Alsóvadász, Aszaló, Halmaj, Kázsmárk, Selyeb és Onga. A létesítés nagymértékben attól függött, hogy melyik község vállal hozzájárulást s a hozzájárulás milyen mértékű. Maga a hozzájárulás lehetett telek, faanyag, kő, épület, fuvar, közmunka. A település a rossz anyagi helyzetére hivatkozva válaszában leírta, hogy anyagi hozzájárulást nem tud biztosítani, csupán a község ingyenes telekjuttatással, a község lakossága pedig 100 igásnap számmal és 300 kézi-napszámmal tudna hozzájárulni a munkálatokhoz.⁶ Ez alapján Onga nem kapta meg az óvodát, majd csak 1981-ben valósul meg az intézmény létrehozása.

2.2 A II. világháború és a „málenkij-robot”

A II. világháború hadi eseményei Ongát is érintették. Miskolc felé a 27. szovjet hadsereg átkaroló hadmozdulatával összehangoltan a 40. szovjet és 4. román hadsereg északkeletről és északról igyekezett bekeríteni Északkelet-Magyarország nagyipari városát. A szovjet hadsereg a debreceni páncélos csata után átkelt a Tiszán. November 19-én az oroszok már Alsózsolca alatt álltak. November 23-án Kistokaj, Görömböly, Hejőcsaba, november 24-én Ócsanáros került a kezükre. November 29-én nagy támadásba kezdtek az oroszok. Az Ongát védő árokrendszert erős tüzérségi támogatással sikerült elfoglalniuk, majd betörték a faluba.⁷ A hadi károkról, az ezekről szóló jelentésekből tudhatunk meg többet. Egy 1947-es Építés-és Közmunkaügyi Miniszter által kiküldött adatgyűjtésre szolgáló kérdőívből megtudhatjuk, hogy 37 fős a háborús veszteség a községben, találat érte a református templomot, az általános iskolát, vágóhidat és hat darab magánépületet. Egy 1949-es kérdőív adatai szerint 1945 óta 51 fő érkezett haza a hadifogságból és még öt fő mindig hazájától távol „raboskodik”.⁸ A II. világháborút követően hadigondozásban részesült mindenki, aki elvesztette valamelyik családtagját, illetve maradandó károsodást szenvedett. Az előbb már említett kérdőív adatai szerint 1949-ben 39-en hadigondozásban, 33-an járulékbán részesültek, a járulék nélküliek pedig öt főt tettek ki.

Az orosz megszállás során a magyarokkal szemben kifejtett hozzáállását jól tükrözi Molotov levele 1943-ból: „A szovjet kormány úgy véli, hogy azért a fegyveres segítségért,

⁶ B.-A.-Z. mLt. V-184. 162/1947.

⁷ Borsodi Történelmi évkönyv III. 1971. 130.p.

⁸ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1949.

amit Magyarország Németországnak nyújtott a felelősséget nem csak a magyar kormánynak kell viselnie, hanem kisebb-nagyobb mértékben a magyar népnek is.”⁹

A megszálló szovjet hadsereg felkutatott és elvitt mindenkit, akit a kommunista hatalomátvétel szempontjából veszélyesnek tartott. A kollektív büntetés elvét a magyar területen két parancs határozta meg. A 4. Ukrán Front 1944. november 12-én kiadott 0036-os számú határozata kimondta, hogy Kárpátalján „számtalan településen katonaköteles magyar és német nemzetiségű személy él, akiket mint az ellenség katonáit is le kell tartóztatni, és fogolytáborba kell küldeni.”¹⁰ 1944. december 16-án a Szovjetunió állambiztonsági bizottságának 7161. számú határozata a német nemzetiségűek összegyűjtéséről rendelkezett, amely kimondta, hogy „mozgósítani és Szovjetunióbeli munkára kell irányítani az összes 17-45 év közötti munkaképes német férfiakat, és 18-30 év közötti német nőket, akik a Vörös Hadsereg által felszabadított Románia, Magyarország, Jugoszlávia, Bulgária, Csehszlovákia területén tartózkodnak.”¹¹

Magyarországon a polgári lakosság elhurcolása két hullámban történt. Egy-egy nagyobb település elfoglalása után két-három nappal a szovjetek kihirdették, hogy minden 18-50 év közötti magyar és német férfinak jelentkeznie kell háromnapos munkára, „málenkij robotra”. Ongárról 15 főt hurcoltak el kényszermunkatáborokba. A Kócán-kastélyban gyűjtötték össze az embereket, akik aztán gyalog mentek Miskolcra. A civilek összeszedésénél a szovjet katonák elsősorban útjavító és romeltakarító közmunkák sürgős elvégzésére hivatkoztak. Az embereket a fronttól 25-30 kilométerre lévő felvevőtáborokba szállították. Az ország területén mintegy 80 ilyen működött. Ezek mögött működtek a gyűjtőtáborok, amelyekből az ország területén 10 db volt: Baja, Debrecen, Gödöllő, Jászberény, Székesfehérvár, Vác, Kecskemét, Cegléd, Szeged, Gyula.¹² A magyarországi gyűjtőtáborokból a foglyok útja a román területeken lévő tranzittáborokba vezetett. Ilyen volt Brassón, Temesváron, de a két legnagyobb átmenőtábor Foksányiban és Máramarsszigetén volt. Az átmenőtáborokból a hadifoglyok és civil internáltak többhetes, marhavagonokban való szállítás után kerültek a szovjet táborvilág valamelyikébe.

⁹ Stark Tamás, 72.p.

¹⁰ Dupka-Kurszan, 1997. 15.p.

¹¹ Dupka-Kurszan, 1997. 33-34.p.

¹² Stark Tamás, 74.p.

Az elhurcolás második hulláma az első után egy-két hónappal kezdődött. Ez jóval szervezettebb volt, de nem terjedt ki az egész országra. A magyar hadifoglyok és polgári internáltak többsége GUPVI-ba¹³ és Gulág-okba¹⁴, mintegy 2000 táborban szóródtak szét. A becslések szerint több mint 700.000 magyart szállítottak munkatáborokba, amelyből 300.000, vagy több fogoly soha nem tért haza. A rabok bányákban, erdőirtásnál, út-, gát- és vasútépítéseknél dolgoztak, embertelen körülmények között, megfelelő szerszám, élelmezés és ruházat nélkül. Ongáról többen a Donyec-medencében található Parkamonna táborba kerültek.

Az ideiglenes kormány, de a Nagy Ferenc által vezetett kormány is lehetőségeihez mérten megpróbált valamit tenni a hadifoglyok, illetve az internáltak kiszabadítása és hazaszállítása érdekében. Miklós Béla először 1944. december 26-án, majd 1945. január 7-én panaszt tett a megszálló hatóságoknál. Nagy Ferenc 1946. áprilisában moszkvai tárgyalásán felvetette Sztálinnak a hazaszállítás kérdését. Sztálin meg is ígérte a foglyok elbocsátását, így 1946. júliusában meg is kezdődhetett a szervezett hazaszállítás. A vonatszerelvények azonban csak novemberig futottak be rendszeresen a debreceni átvevőtáborba. Hosszú szünet után Sztálin csak 1947 májusától folytatta a foglyok hazaengedését.¹⁵ A békeszerződés-tervezet 19. pontja kimondta, hogy a fogva tartó hatalmak a békeszerződés aláírása után, mihelyt lehetséges, hazaengedik a hadifoglyokat. Párizsban a magyar küldöttség el szeretne volna érni, hogy a fogva tartó hatalmak ne „mihelyt lehetséges”, hanem a békeszerződés aláírása után fél éven belül legyenek kötelesek a hadifoglyokat elengedni. A Szovjetunió ezt azonban nem fogadta el, úgyhogy a békeszerződés végleges szövegében is a „mihelyt lehetséges” szavak kerültek be.¹⁶ A „málenkij-robotra” elhurcolt ongaiak 1946. október és 1949. októbere között tértek haza.

A Történeti Statisztikai Kötetekben az 1941-es népszámlálási adatokat nyomon követve az alábbiakat olvashatjuk: Ongán 2157 fő lakik, melyből 883-an római katolikusok (41%), 136-an görög katolikusok (6,3%), a reformátusok száma 1012fő (47%), 69-en evangélikusok (3,2%), s a lakosság 2,6%-a izraelita, ami számszerűleg 57 fő. Az anyanyelv szerinti megoszlás pedig a következő: 2153-an magyarnak vallották magukat, a

¹³ 1939-ben hozták létre a Hadifogoly- és Internálótáborok Igazgatóságát (Glavnoje Upravlenije Vojennoplennih i Intyernyirovannih)

¹⁴ Glavnoje Upravlenije Lagerej, Táborok Főigazgatósága. Ide olyan rabok kerültek, akiket a magyar hatóságok közreműködésével a szovjet hadbíróóságok ítélték el háborús bűntett vádjával, ami legtöbbször alaptalanul történt. A három leghírhedtebb tábor között a varkúti, a novilszki, és a kolimai volt, amik az Északi-sarkkörön voltak kialakítva.

¹⁵ Stark Tamás, 80.p.

¹⁶ Stark Tamás, 80.p.

fennmaradó négy fő pedig németnek. A háború alatti elhalálozások és a születések száma 1945-re kiegyenlítették egymást, így a lakosok száma 2160 főt tett ki. A községben a német származású és német hangzású nevéket az oroszok elszállították, szám szerint 26 főt.¹⁷ (bővebben lásd 21. oldal)

1945-ben a települést Abaúj megyéből Borsod megyéhez akarták csatolni. A község lakói kezdetben támogatták a döntést, mivel a település egyre inkább Miskolchoz kötődött. Később sokan a döntés ellen fordultak a történelmi hagyományokra hivatkozva.

2.3. Az 1945-ös földreform

A második világháború alatt tevékenykedő öt pártnak¹⁸ és a szakszervezeteknek képviselői 1944. december 2-án Szegeden megalapították a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot, amely a szövetséges hatalmakat arra kérte, hogy új és demokratikus rendszer kiépítését kezdhessék meg. A nagyhatalmak ezt elfogadták, s az öt párt képviselői hozzákezdték egy ideiglenes törvényhozó testület megszervezéséhez, amely 1944. december 21-én Debrecenben alakult meg.¹⁹ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagjainak száma 230 fő volt, melynek 39%-át a Kommunista Párthoz tartozók tették ki, 24%-a kisgazdapárti, 19%-a szociáldemokrata, 7%-a a Nemzeti Parasztpárthoz tartozott, 6% polgári demokrata, s a fennmaradó 5% függetlennek nevezte magát.²⁰ A nemzetgyűléstől kapott felhatalmazás alapján a kinevezését követő hetekben az Ideiglenes Nemzeti Kormány döntést hozott a fegyverszünet aláírásáról, amelyre 1945. január 20-án került sor, elfogadva a Szovjetunió feltételeit. A kormány megkezdte a közigazgatás reorganizációját, a szélsőjobboldali és háborúspárti politikusok felelőségre vonását, s végül 1945. március 17-én elrendelte a földosztást. A háború után megalakult pártok véleménye megegyezett abban, hogy a nagybirtokrendszert fel kell számolni a paraszti, kis- és középgazdaságok javára. A felszámolás útját-módját tekintve azonban eltérések mutatkoztak egyes pártok elgondolásánál. A Kisgazdapárt elgondolása alapján hárommillió kataszteri hold földet vennének igénybe, amelyet félmillió paraszti családfő között osztanának szét. Ezen elgondolás alapján a földhöz juttatottak között százezer föld nélküli szerepelt volna. A Kisgazdapárt programja alapján a kisajátított földekért kártalanítás járt volna. A

¹⁷ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1945.

¹⁸ Kisgazdapárt, Szociáldemokrata Párt, Nemzeti Parasztpárt, Polgári Demokrata Párt, Magyar Kommunista Párt

¹⁹ Romsics Ignác, 2005. 279.p.

²⁰ Romsics Ignác, 2005. 279.p.

Szociáldemokrata Párt az ötszáz kataszteri holdon felüli birtokok kisajátítását szorgalmazta, amely földeket a föld nélküli mezőgazdasági munkásság és a cselédek között osztaná szét, részben tulajdon, részben örökbérlet formájában. Az ő terveik alapján csupán a hitbizományokért járt volna kártérítés. A Nemzeti Parasztpárt elgondolása volt a legradikálisabb. Az úri birtokok esetén a száz kataszteri hold fölötti birtokokat kívánták elkobozni, a paraszti birtokok esetében pedig a kétszáz kataszteri hold feletti birtokrészt, emellett a Parasztpárt a kártalanításra nem helyezett hangsúlyt.²¹ A pártok közötti vitát Vorosilov marsall a SZEB elnöke próbálta feloldani, a kormányt felszólította a földreform haladéktalan elrendelésére.

Az 1945. március 17-én megjelent 600/1945. számú miniszterelnöki rendelet előírta a nyilas és egyéb szélsőjobboldali vezetők, valamint a háborús bűnösök földjeinek teljes elkobzását (4§). Maradék nélküli kisajátítás alá kerültek az ezer kataszteri hold feletti nagybirtokok és az ipari, kereskedelmi és banktőke földbirtokai (11.§). Az ezer hold alatti földesúri birtokok maximálisan száz (10§), a paraszti birtokosok pedig kétszáz hold földet tarthattak meg (14§). Kivételt képeztek az antifasiszta ellenállásban résztvevők, akik háromszáz hold földet tarthattak meg.²²

A katolikus egyház birtokainak 89%-a került kisajátítás alá. A világi birtokosoknak a földjeikért jelképes kárpótlás járt, azonban az egyház semmifajta kompenzációban nem részesült. A földhöz juttatott a föld ára fejében, a kataszteri tiszta jövedelem húszsoros összegét fizette.²³ A rendelet alapján a földhöz juttatottak által fizetett megváltási összegből földbirtokrendező alapot kellett létesíteni, amelyből a megváltást szenvedőket kellett kártalanítani. Jogosultnak minősítették a gazdasági cselédeket, a mezőgazdasági munkásokat, a törpebirtokosokat, az öt kat. holdnál kevesebbet öröklő nős fiúgyermeket. Az igénylések kielégítése során előnyben részesítették a családosokat, a három vagy ennél több gyermekkel rendelkezőket, az antifasiszta és partizánmozgalomban résztvevőket. A juttatásban részesülő nem lehetett idősebb 60 évesnél, s egy személynek kiosztható terület felső határa 15 hold volt, amely a szántó és a rét területére vonatkozott, a kert és a szőlő esetében pedig három hold lehetett az előírások szerint. A juttatásban részesült törpebirtokosok a kapott terület forgalmi értékének egynegyedét voltak kötelesek megváltási árként kifizetni tíz év alatt, ha korábban nincstelenek voltak, akkor pedig húsz év alatt.²⁴ A földreform végrehajtását a kihirdetés után azonnal megkezdték, amely teljesen

²¹ Romsics Ignác, 2005. 283.p.

²² Romsics Ignác, 2005. 283-284.p.

²³ Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914-1999 I. kötet, 395.p.

²⁴ Valuch Tibor, 2002. 190.p.

átalakította a magyar mezőgazdaságot. Országszerte a földosztó bizottság 75 500 földbirtokot sajátított ki, összesen 5,6 millió hold földet, amely az ország összes földterületének 35%-át tette ki. A reform során nemcsak a föld, hanem a kisajátított birtokokhoz tartozó felszerelések, berendezések, épületek, vetőmag és takarmány igénybevételére is sor került. Megközelítően 400 ezer mezőgazdasági kisgépet és egyéb eszközt a földhöz juttatottak között osztottak ki.²⁵ A földosztás során kiderült, hogy az igénylők többen vannak, mint a kiosztható föld, így számos esetben az ezer hold alatti földesúri birtok teljes szétszétására került sor, s olykor még a kétszáz hold alatti paraszti birtokot is elkoboztak. Országos viszonylatban 642 ezer igényjogosult kapott átlagosan öt kataszteri holdas parcellát. A fennmaradó 2,4 millió hold egy részén állami gazdaságok létesültek, a másik részét kommunális kezelésbe adták.²⁶ A földhöz juttatottak csoportonkénti megoszlása a következő volt: 110000 gazdasági cseléd, 260000 mezőgazdasági munkás, 214000 törpebirtokos, 33000 kisbirtokos, 25000 fő „egyéb” kategóriába tartozott.²⁷

Abaúj-Torna vármegye területe 1945-ben 1672 km², 1450 ezer kat. holdnyi megművelhető földterülete volt, a lakosság 93408 fő, ebből 36051 ember, a lakosság 38,6%-a, tekintette fő foglalkozásának az állattenyésztést és a földművelést.²⁸ A Szikszó járás a maga 23166 főnyi lakosságával a vármegye legnagyobb lakosú járása volt. A foglalkozási arányok nem tértek el a megyéhez képest, itt szintén a mezőgazdaságban dolgoztak a legtöbben, 5249 ember, a lakosság 22,7%-a, ehhez képest az iparban és kereskedelemben dolgozók aránya elenyésző volt (iparban 475 (2%), a kereskedelemben 137 (0,6%) ember dolgozott).²⁹

Onga községben is a mezőgazdasági népesség volt többségben a 1940-es években, megközelítőleg a lakosság 65%-a élt a földművelésből. Ez az arány idővel csökkent, a település erősen kétlakivá vált a hatvanas évekre. 1960-ban már csak a lakosság 41,1%-a volt mezőgazdasági foglalkozású, az iparban tevékenykedők aránya 15%-ról felemelkedett 22,1%-ra. A változásokban jelentősen közrejátszott a kommunista párt gazdaságpolitikája, a termelőszövetkezetek kiépítése, az ezzel járó tagosítás, az egyre szigorúbbá váló beszolgáltatási rendszer.

²⁵ Pető-Szakács, 1985. 38.p.

²⁶ Romsics Ignác, 2005. 284.p.

²⁷ Szakács Sándor, 1998. 293.p.

²⁸ B.-A.-Z. mLt. XXXIII-5/1 47.f. 5.ö.e.

²⁹ B.-A.-Z. mLt. XXXII-5/1. 47.f. 5. ö.e.

3.táblázat A község népességének megoszlása foglalkozási ágak szerint

Év	A népesség népgazdasági áganként										Összesen
	Mezőgazdasági		Ipari		Közlekedési		Kereskedelmi		Egyéb		
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	
1941	1594	65	366	15	249	10	66	2,7	179	7,3	2454
1949	1641	65,3	236	9,4	483	19,2	46	1,8	109	4,3	2515
1960	1261	41,1	679	22,1	759	24,7	77	2,5	294	9,6	3070

in: B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 421.p.

A község határában lévő földterület a földosztás előtt az alábbiak szerint oszlott meg.

4. táblázat A község határterületének megoszlása 1945-ben

	Terület nagysága kat. holdban	% az összes területnek
Szántó	3550	76,9
Rét	327	7,1
Legelő	180	3,9
Erdő	4	0,1
Szőlő	32	0,7
Kert	90	1,9
Műveletlen terület	433	9,4
Összesen	4616	100

B.-A.-Z. mLt. V-184. 1945.

A földreform végrehajtására életrehívott megyei Földbirtok Rendező Tanács március 23.-án alakult meg. Ebben az időben, a megyében több földfoglalás történt, Ongán a gazdasági cselédek öt kat. hold dinnyeföldet foglaltak el, amit a Nemzeti Bizottság felhívására sem voltak hajlandóak visszaadni.³⁰ A községben egy földosztó bizottság alakult, amelyben négy tag a Kommunista Párthoz, négy tag a Szociáldemokrata Párthoz tartozott, négy tag pedig a Független Kisgazdapárt embere volt. Onga község Földosztó Bizottsága, Nemzeti Bizottság támogatásával a nagybirtokok felosztásával 473 igénylőt jutatott földhöz.³¹

³⁰ Borsodi Történelmi évkönyv III. Miskolc, 1971. 130.p.

³¹ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1017/1945.

Borsod, Abaúj, Zemplén megyékben mintegy 55000 fő igényelt földet, és ebből közel 44000 fő ténylegesen kapott is, ebből 17000 fő (38,6%) volt teljesen földnélküli vagy három kat. holdnál kisebb földbirtokkal rendelkező. Ezenkívül 1570 személy részesült ház-, 18415 fő pedig házhelyjuttatásban részesült. A földreform során a megye összes lakosságának 7 %-a kapott földet.³² A földosztás során a három megyében összesen 409500 kat. hold földterületet vettek igénybe, ebből kerekén 214000 kat. holdat osztottak ki a nincstelen földmunkások, a mezőgazdasági cselédek, törpe- és kisbirtokosok között., tehát az kiosztott földek 52,2%- a került a tulajdonukba. Mint már említettem, országos szinten 5,1 kat. hold földeket osztottak, a három megyében 4,1 kat. hold földterület jutott átlagosan egy jogosultnak.³³

5. táblázat A juttatott föld nagysága az egyes rétegeknél

	A juttatás átlagos nagysága kat. holdban			
	Országos	Abaúj	Borsod	Zemplén
Mezőg. cseléd	8,4	6,2	6,8	6,5
Mezőg. munkás	4,9	2,1	4,3	3,6
0-5 kat. h.-ig törpebirtokos	3,9	3,7	3,1	5,4
5-10 kat. h.-ig kisbirtokos	4,4	3,9	3,8	3,4
Összesen	5,1	3,0	4,1	4,2

in: B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 182.p.

A cselédek kapták a legtöbb földet a megyében, mint ahogy látható, de így sem érte el az országos átlagot, 8 kat. holdat, melynek oka, hogy a megyében a dombvidéken a kiosztható földek korlátozottak voltak, s a megyék déli sík területeit pedig bizonyos túlnépesedés jellemezte.

Onga községben a volt mezőgazdasági cselédek összesen 781 kataszteri hold földet kaptak.³⁴ A nincstelen gazdasági munkások 211 kataszteri holdat, olyanok pedig, akiknek eddig is volt földjük, de a megélhetésüket nem biztosította, azok összesen 2032 kataszter

³² B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 181.p.

³³ B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 181.p.

³⁴ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1017/1945.

hold földet szereztek a földosztás során, tehát a földosztó bizottság összesen 3024 kat. holdat osztott szét az igénylők között, s a kiosztott földek minősége 1. és 2. rendű volt.

Ongán a parasztok mellett az ipar különböző területén dolgozók is kaptak földet, amit a megyei földbirtokrendező tanáccsal és főlhivatallal nehéz volt elfogadtatni, hisz számos vasúti és ipari munkást törölni kívántak a földigénylők névsorából. A hivatalok ellenállása miatt 1946. március 4-én Szikszón 200 fős tüntetés zajlott le - más településen élők is részt vettek – mely során a községi földigénylő bizottságok eredeti juttatási tervzetét kívánták elérni. Sérelmeiket fellépésüknek köszönhetően orvosolták, bár számos ipari munkás azonban 1946/47 során visszaadta a földosztás során szerzett földterületét.

A földosztás során az alábbi gazdaságok szűntek meg a községben:

név	gazdaság nagysága / kat. hold. /
1. Özv. D. Béláné	536
2. B. András	464
3. B. Zoltán	404
4. Sz. Zoltán	220
5. E.-ök	390
6. K. testvérek	204
7. olvashatatlan	116
8. olvashatatlan	284

B.-A.-Z. mLt. V-184. 1017/1945.

A földbirtokreform során, a településen állami tulajdonba föld nem adtak át, közhasználatra földet nem hagytak meg, a községben nem volt ezer holdon felüli földbirtokos, a szétosztott földbirtokokról a gazdasági alkalmazottak, szakmunkások, iparosok, cselédek, gazdatisztek nem mentek át állami birtokokra, hanem helyben maradtak s földet kaptak.

6. táblázat A szétosztott földek művelési ágak szerinti megoszlása

Megnevezés	Terület nagysága /kat.hold/	%-os megoszlás
Szántó	2508	83
Legelő	228	7,4
Rét	225	7,3

Erdő	1	0,3
Szőlő	1	0,3
Műveletlen terület	25	0,7
Kert	36	1
Összesen	3024	100

B.-A.-Z. mLt. V-184. 1017/1945.

A földreformról szóló törvény úgy rendelkezett, hogy amennyiben a földhöz juttatott földjének megművelését két gazdasági éven keresztül elhanyagolja, vagy indokolatlanul elmulasztja, s ezáltal az ország gazdasági érdekeit veszélyezteti, akkor az Országos Földbirtokrendező Tanács a juttatott ingatlant elveheti, és másnak adhatja (28§).³⁵

A földhözjuttatottak 1946. augusztusában megalapították a Földművesszövetkezetet, amelyről a földreformrendelet 30. §-a intézkedett. Kimondta, hogy a földosztás során elvett, szét nem osztható gazdasági felszereléseket, gépeket és gazdasági épületeket a földhözjuttatottakból alakítandó földműves-szövetkezetek tulajdonába kell adni. Egy későbbi Földművelésügyi Minisztériumi rendelet azokban a falvakban is kötelezően előírta a földműves-szövetkezetek megalakítását, ahol a földosztás során legalább 300 hold szántó, illetve 60 hold szőlőt vagy gyümölcsöst egyéni tulajdonba adta.³⁶ A falusi földműves-szövetkezetek a nagybirtok fel nem osztható vagyontárgyainak és műhelyek közös hasznosításán túl termelő, értékesítő és beszerző tevékenységgel, valamint tagjaik szakmai és kulturális felvilágosításával is foglalkoztak. A földműves-szövetkezetek tehát általános falusi szövetkezetekként alakultak meg, amelynek az újbirtokosokon kívül tagjai lehettek mindazok, akik a mezőgazdasággal élethivatásszerűen foglalkoztak.

A földreform a korábbi birtokmegosztási aránytalanságait enyhítette, de miután nem párosult széles körű agrárreformmal, elsősorban a szociális és politikai feszültségeket mérsékelte. A földosztás során megváltozott a paraszti társadalom belső tagoltsága. A földnélküliek száma 46%-ról visszaesett 17%-ra, a törpe-és kisbirtokos réteg 47%-ról 80%-ra emelkedett.³⁷ A földreform megerősítette a magántulajdonosi tudatot a parasztságban. A földtulajdon a XX. század közepének magyar paraszti társadalmában társadalmi rangot, presztízst jelentett, a létbiztonság alapjainak s egyben a szabadság, az

³⁵ Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914-1999 I.kötet, 394.p.

³⁶ Honvári János, 1997. 515.p.

³⁷ Valuch Tibor, 2002. 190.p.

önállóság és a társadalmi felemelkedés zálogának számított.³⁸ A földreformot jogi értelemben az 1946. május 3.-án elfogadott IX. törvény zárta le.

7.táblázat A mezőgazdasági népesség megoszlásának alakulása

Népesség-csoport	Összes	Kereső	Összes	Kereső
	mezőgazdasági népesség száma			
	1941. január 1.		1949. január 1.	
1. kat holdon aluli	52	34	2	1
1-5 kat. hold	274	143	278	143
5-10 kat. hold	139	76	719	343
10-20 kat. hold	51	28	239	105
20-100 kat. hold	25	15	28	13
100 kat. holdon felüli	23	8	2	1
Együtt	564	304	1268	606
Gazdasági cseléd	457	150	13	7
Gazdasági munkás, napszámos	275	165	53	20
Egyéb mezőgazdasági foglalkozású együtt	733	316	73	23
Összesen	2506	2246	3218	2556

in: B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 422.p.

A táblázat is jól szemlélteti, hogy 1949-re jelentősen megváltozott Ongán is a birtokrendszer, a mezőgazdasági népesség szerkezete. Legjelentősebben az 5-10 kat. holddal bírók számaránya növekedett, 24,6%-ról 56,8%-ra emelkedett fel arányuk. A mezőgazdasági népességnek 9%-át tették ki 1941-ben az 1. kat. holdon aluli földdel rendelkezők aránya, amely 1949-re 0,1%-ra csökkent. Míg 1941-ben az 1-5 kat. holddal rendelkezők aránya mezőgazdasági népéségen belül 48,6% volt, addig ez a szám 1949-re 21,9%-ra csökkent. Kisebb növekedés figyelhető még a 10-20 kat. holddal rendelkezőknél, 1941-ben arányuk 9% volt, amely 1949-re 18,9%-ra növekedett. A 20-100 kat. holddal rendelkezők aránya jelentősen nem változott, 4,4%-ról 2,2%-ra csökkent. A földreform során végbement kisajátítások is nyomon követhetők a táblázatban is, hiszen a 100 kat. holdon felüli keresők száma 1941-ben 8 fő volt (4,2%), addig 1949-ben már csak egy kereső főnek volt 100 kat. holdon felüli birtoka (0,1%). A gazdasági cselédekénél, a gazdasági munkásoknál és az egyéb mezőgazdasági foglalkozásúaknál is megfigyelhető a nagyarányú létszámcsökkenés.

³⁸ Valuch Tibor, 2002. 190.p.

1947-ben a Belügyminisztérium elrendelte, hogy a községek készítsenek kimutatásokat a földhözjuttatottak lakásviszonyait illetően. A minisztérium meglátása az volt, hogy elsőrendű szociális feladat a földműves népesség megfelelő lakáshoz juttatása a földreform keretén belül. A rendelet alapján meg kellett állapítani, hogy a tíz kataszteri holdon aluli földterülethez juttatottak közül Hányan kaptak lakóházat?, Hányan laknak cselédlakásban?, Hányan laknak emberi lakásnak nem alkalmas viskóban, bódében, kunyhóban, földbe vájt üregben stb. ?

8. táblázat Lakáskörülmények a földosztáskor

Hányan kaptak lakóházat	Hányan laknak cselédlakásban, ebből						Hányan laknak alkalmatlan helyen, ebből						Él-e a községben nagyobb lakosság zárt településen
	össz.	2	3	4	5	5-nél több	össz.	2	3	4	5	5-nél több	
	86	29	31	12	8	5	5	-	-	3	1	1	72 család

B.-A.-Z. mLt. V-184. 608/1947

A földbirtokreformmal kapcsolatban a megváltás alá került kastélyok felhasználásának ellenőrzése céljából az alábbi kimutatást készítette el a község. E. Sándor kastélya a községnek orvosi lakrész céljából lett kiutalva. K. Györgyné kastélya, amely 10 szobából, öt melléképületből és 17 helyiségből állt, ebből tíz szoba és hét konyha, amelyekben a volt gazdasági cselédek laknak, a kastély az iskola céljára lett kijuttatva. D. család kastélyáról szintén így rendelkeztek, négy szobát és két konyhát a volt gazdasági cselédek kaptak, s a kastély az iskola részére lett kiutalva. B. Zoltán kastélyának kiutalásáról eddig még nem rendelkeztek az illetékesek.³⁹

³⁹ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1359/1948.

2.5. Kommunista hatalom térnyerésétől az MDP megalakulásáig

2.5.1. Az 1945-ös választás

Ebben a fejezetben szeretném bemutatni a Kommunista Párt hatalmának kiépítését az MDP megalakulásáig. Nem az a célom, hogy párt, vagy politikatörténetet írjak, de mégis fontosnak tartom, hogy a teljesség igénye nélkül ismertessem, milyen körülmények mellett folyt a párt munkája a megyében.

A felszabadulás után a kommunista párt alapszervezeteinek a kiépítése, számos településen, öntevékeny módon jött létre. A helyi szervezetek és a Központi Vezetőség között ki kellett építeni a kapcsolatot, így jöttek létre a kerületi Titkárságok. Az Abaúj-Torna megyét is magába foglaló észak-magyarországi Kerületi Titkárságot, Miskolc központtal 1945. január 12-én hozták létre.⁴⁰ Szikszói járásban 1945. február második felétől alakultak a nemzeti bizottságok, bár az ongai községi Nemzeti Bizottság február 13.-án a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei főispán utasítására megválasztotta a bizottság elnökségét. Az ongai bizottság ebben az időben utasításait a Miskolci Nemzeti Bizottságtól kapta, tagjait egyenlő arányban (öt-öt fő) a három párt jelölte, ezek mellett a református és katolikus egyház képviseltette magát egy-egy fővel.

1945 nyarára gyökeresen új társadalmi és politikai helyzet alakult ki. Az amerikai és brit kormány hangot adott fenntartásainak a forradalmi méretű változások törvényességét és az új hatalmi szervek legitimációjának meglétével kapcsolatban. A jaltai egyezményre hivatkozva demokratikus választások megrendezését kérték. Vorosilov augusztusban értesítette Dálnoki Miklós Bélát, hogy minél előbb általános választásokat kell tartani. A választások rendjéről a szeptemberben néhány napra ismét összehívott Ideiglenese Nemzetgyűlés által kibocsátott 1945. évi VIII. tc. intézkedett. A választások folyó év november 4-én zajlottak le.

Onga községben, négy választókörzetben hajtották végre a szavazást. A lakosok a Kóczán kastélyban, Tisza István házában, a Darvas kastélyban és a Hangya Szövetkezetben adhatták le a szavazataikat. A községben 1155 fő szavazhatott (516 férfi és 639 nő), ebből 1089-en a szavazóközönség 94,3%-a le is adta szavazatát (503 férfi és 586 nő). A községben öt párt indult s az alábbi arányban kapták a szavazatok számát.

⁴⁰ Erdélyi-Rákosi, 1953. 155-158.p.

A Nemzeti Parasztpárt összesen 22 szavazatot kapott (összszavazatok 2%-a), a Polgári Demokrata Párt 13 szavazatot (1,2%), Magyar Kommunista Párt 108 szavazata 9,9%-os arányt jelentett, a Szociáldemokrata Párt a szavazatok 38,8%-át, (422 szavazat) kapta. A választásokat a Független Kisgazdapárt nyerte 515 szavazattal, ami az összszavazatok 47,3%-át tette ki. A szavazatok nem tértek el az országos viszonylattól, hiszen a Kisgazdapárt kb. két millió szavazattal, 57%-os többséggel győzött. Országos és helyi viszonylatban is harmadik helyet ér el a Kommunista Párt, bár országos viszonylatba több szavazattal, 17%-al.⁴¹ Abaújban az FKP 76,8%-os eredményével messze az országos átlag fölé emelkedett. Ezzel párhuzamosan az MKP csak 8,8, az SZDP 9,3, az NPP pedig 4,1%-ot szerzett.⁴²

Az 9. táblázatban bemutatnám, hogy a leadott szavazatok, hogyan oszlottak meg nemek szerint Onga községben.

9. táblázat 1945-ös választási eredmény Ongán községben nemek szerinti megoszlásban

Pártok megnevezése	Szavazók nemek szerinti megoszlása	
	nő	férfi
Kommunista Párt	55	53
Szociáldemokrata Párt	219	203
Független Kisgazdapárt	285	230
Polgári Demokrata Párt	8	5
Nemzeti Parasztpárt	14	8
Érvénytelen szavazat	5	4

B.-A.-Z. mLt. V-184. 990/1945

1945-ben, amíg a megyében a kommunista pártnak 2000 fős létszáma volt, addig a FKgP-nek 16000 tagja volt.⁴³ 1945 végéig vagy nem növekedhetett jelentősen a taglétszám, vagy sokan kiléptek a pártból, hisz 1946-ban még mindig 2200 fős taglétszámról vannak adataink.

⁴¹ Romsics Ignác, 2005. 286.p.

⁴² B.- A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 192.p.

⁴³ B.-A.-Z. mLt. XXXIII-5/1 47.f. 1.ö.e.

2.5.2. Az 1947-es választás és az MDP megalakulása

A belpolitikai küzdelmek 1946 végére, 1947 elejére új lendületet vettek. Nagy Ferenc emigrációba kényszerítése után felgyorsultak az események. A Kommunista Párt mindenekelőtt idő előtti új választásokat akart, hogy a törvényhozó testületben is többséghez jusson. Ennek érdekében új választójogi törvényt fogadtatott el a nemzetgyűléssel (1947. évi XXII.tc.). Ez kizárta a választójogosultak köréből a Horthy-kor jobboldali pártjainak és szervezeteinek közép-és alsó szintű vezetőit, a politikai okokból B-listázottakat, valamint a Németországba telepíteni szándékozott németeket és a Csehszlovákiából Magyarországra telepített magyarokat. 1945-höz képest ezáltal mintegy félmillióval, tehát 10%-kal csökkent a szavazópolgárok száma. Elfogadtatták, hogy a szabadságukat töltő nyaralók bárhol leadhassák szavazatukat.

1947. február-márciusában a szikszói járásban 18 pártszervezet alakult meg, így már csak négy helyen nem voltak jelen a kommunisták. A taglétszám elérte az 1155 főt, ami a megyei tagság 32%-át tette ki.⁴⁴ 1947 júniusától augusztusáig a járás minden olyan községéről készült jelentés, amelyben volt valamiféle pártszervezet. Röviden összefoglalva, Ongáról az alábbi jelentés készült: Az ongai pártszervezet a járás területén a legjobb, bár a titkár gyenge akaratú. A pártszervezetet a helyettes titkár és a pénztárosnő vezeti. MNDSZ van, a MADISZ jelenleg nem működik. Állandó népnevelő csoport van a községben. A választási munka sok kívánnivalót hagy maga után, a választásból való kizárások lassan mennek, mert a választási bizottságok elnöki posztjait más pártok emberei töltik be.⁴⁵ A szabadságukat töltőkről hozott rendeletet kihasználva a Belügyminisztérium mintegy 200 ezer hamis szavazócédulát nyomtatott, s külön szavazóbrigádokat állított fel, amelyek tagjai gépkocsikkal községről községre járva, akár 10-20 helyen is voksolhattak.⁴⁶ Ezek segítségével a választásokat ugyan megnyerték a kommunisták (22%), de ismét csalódniuk kellett. Abaúj-Torna megyében a választási végeredmények eltértek az országos átlagtól, mivel a kommunisták itt a harmadik helyre szorultak vissza. A több mint 45000 leadott érvényes szavazatnak csak a 14,4%-át szerezték meg. Az első helyen az MFP végzett, majdnem 21000 szavazattal (45,77%).⁴⁷ Szikszói járás településeiről jelentések készültek az 1947-es választások után is, miszerint hogyan zajlott le a választás és az azt megelőző propagandamunka. A jelentés szerint Ongán a választások alatt jól

⁴⁴ B.-A.-Z. mLt. XXXIII-5/1 47.f. 64.ö.e.

⁴⁵ B.-A.-Z. mLt. XXXIII-5/1 47.f. 96.ö.e.

⁴⁶ Romsics Ignác, 2005. 292.p.

⁴⁷ B.-A.-Z. mLt. XXXIII-5/1 47.f. 55.ö.e.

dolgozott a szervezet, rendszeres népnevelő munka folyt. A szervezeti élet rendszeresen folyik, a vezetőség odaadással dolgozott a választások alatt. A tagság állandóan növekszik, a rendszeres pártmunkának köszönhetően. A MNDSZ által felállított napközi otthon is a párt javát szolgálta. A Szociáldemokrata Párt visszafejlődött, a Kisgazda Párt teljesen felbomlott.⁴⁸

Az új utasításnak megfelelően 1947 őszétől a magyarországi kommunista taktika megváltozott. A parlamentarizmus és a politikai pluralizmus minden maradványának felszámolási folyamatának első lépése a két munkáspárt egyesítése volt, azaz a Szociáldemokrata Párt önállóságának megszüntetése.⁴⁹ 1948 áprilisában megyei szinten hozzáfogtak az egyesítés előkészítéséhez. Az egyesítés 1948. május 3.-án kezdődött el a szikszói járás hat községének pártszervezeteinek egyesítésével.⁵⁰ Az egyesülés országos szinten 1948. június 12-én történt meg. A két párt egyesülésével, a szociáldemokrata párti tagok átkerülésével a párttagság létszáma jelentősen megnőtt. Abaújban az MKP taglétszáma 6848 volt, az egyesüléssel MDP taglétszáma 9237 fő lett.⁵¹

⁴⁸ B.-A.-Z. mLt. XXXIII-5/1 47.f. 96.ö.e.

⁴⁹ Romsics Ignác, 2005. 294.p.

⁵⁰ B.-A.-Z mLt. XXXIII-5/1 47.f. 31.ö.e

⁵¹ B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 216.p.

2.6. Migráció

2.6.1. Magyarországi német lakosság áttelepítése

A Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-i határozata félmillió német nemzetiségű lakos kitelepítését írta elő. A magas szám csökkentése érdekében 1945. december 1-jén a magyar kormány jegyzékben fordult a szövetséges nagyhatalmak budapesti képviselőihez. A SZEB tagjai ezt követően mintegy 300-400 ezer német kitelepítésével számoltak A 12.330/1945. számú kormányrendelet, 1945. december 29-én kimondta, hogy Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, aki a Volksbundnak, vagy valamely fegyveres német alakulatnak tagja volt (1§). A rendelkezés nem vonatkozott a nem német nemzetiségű, anyanyelvű személy vele együtt élő házastársára és kiskorú gyermekeire, aki cselekvő tagja volt valamely demokratikus pártnak, vagy legalább 1940. óta tagja volt a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó valamely szakszervezetnek, aki bár német anyanyelvűek, de magyar nemzetiségűeknek vallották magukat (2§). Az áttelepülésre kötelezett névjegyzékét a község hirdetőabláján ki kell függeszteni.⁵² Onga községből 26 német származású és német hangzású nevű személy szállított el az orosz csendőrség.

2.6.2. Csehszlovák-magyar lakosságcsere

1946. február 27.-én a Magyar Köztársaság Elnöke és a Csehszlovák Köztársaság Elnöke lakosságcsere egyezményt írt alá, amely szerint „a Csehszlovákiában állandó lakhellyel bíró magyar nemzetiségű személyek telepítettnek át Magyarországra, akik a Csehszlovák Köztársaság Elnökének a német és magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának rendelkezése tárgyába kiadott, 1945. augusztus 2-án kelt rendelet értelmében csehszlovák állampolgárságukat elvesztették. Minden, Magyarországon állandó lakóhellyel bíró szlovák és cseh nemzetiségű személy, aki az alább meghatározott feltételek mellett a Csehszlovákiába való áttelepülésre irányuló szándékát kinyilvánítja, áttelepítetik anélkül, hogy a magyar kormány ezt megakadályozná.”⁵³ Onga községből egy személy települt át Szlovákiába, R. János 37 éves

⁵² Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914-1999 I. kötet, 453-454.p.

⁵³ Magyar történeti szöveggyűjtemény I. kötet, 2000. 458-459.p.

cipész.⁵⁴ A Szlovákiából kitelepített magyar kertészek sürgős elhelyezésére szóló felszólítást a településen nem hajtották végre, mert a jegyző jelentésében elmondta, hogy a községben nincs mód a kitelepítettek elhelyezésére, nincs ingatlan, amit erre a célra igénybe lehetne venni, sem pedig öntözési lehetőség sincs.⁵⁵

2.7. Ócsanáros község Ongához csatolása

1948-ban, a Zemplén megyében található Újcsanáros községhez tartozó Ócsanáros külterületi lakosok a Belügyminiszterhez fordultak átcsatolási kérelmükkel, miszerint a közelebb lévő Onga községhez kívánnak tartozni. Az alispán felkérte Onga község képviselőtestületét, hogy tárgyalja meg az ügyet, amely egyhangúlag az átcsatolás mellett döntött. A Belügyminiszter az átcsatolás végrehajtását közérdekből elrendelte és a végrehajtás időpontját 1950. február 1.-ben állapította meg. Az átcsatolt terület 55 lakott házból állt, egyetlen középülettel, az egy tanerős és tanítói lakással ellátott állami iskolával, amely 266 lakoshoz tartozott.⁵⁶

⁵⁴ B.-A.-Z. mLt. V-184. 391/3-1947.

⁵⁵ B.-A.-Z. mLt. V-184. 989/1947.

⁵⁶ B.-A.-Z. mLt. V-184. 140/1948, 52/1949.

3. Társadalmi átalakulás 1950-1961 között

3.1. Tanácsrendszer kiépítése és a tagrevíziók

A többpártrendszer teljes likvidálásának eszközeként az 1944-es Függetlenségi Front újjászervezett formáját szánták Rákosiék. Magyar Függetlenségi Népfront néven ez 1949. február 7-én alakult meg. A Népfront első elnöke Rákosi Mátyás, alelnöke Dobi István és Erdei Ferenc, főtitkára Rajk László lett. A koalíciós pártokból létrehozott népfrontbizottságok tevékenysége rövid életű volt, csupán az 1949. májusi választásokig tartott. A választások után szinte egyik napról a másikra megszűntek, vagy csak formálisan léteztek. Már a választások során is megfigyelhető volt a népfrontbizottságok helytelen kezelése, illetve a szövetségi politika szektás értelmezése.

A két párt egyesülésével megkezdődtek a tagrevíziók. A tagfelülvizsgálati kampány 1949 márciusára fejeződött be. Végső eredményben a tagság létszáma ugyan jelentősen csökkent, Abaúj megyében 8475-ről 5763-ra (32%-os csökkenés), de minőségileg megerősödött, mert a munkásság százalékos aránya megnőtt országos viszonylatban. Abaúj megyében ez másként alakult, 34,4%-ról visszaesett 33%-ra.⁵⁷ Az 1949. májusi országgyűlési választások után a megyebizottságok megkezdték, illetőleg folytatták az alapszervezetek vezetőségeinek felülvizsgálatát. A vizsgálódások során S. Ferenc, párttitkárt „aknamunkája” miatt kizárták a pártból. A jelentés elmondja, hogy a párttitkár céltudatos aknamunkát folytatott. A cséplési agitációs munkát is arra használta fel, hogy a faluban a dolgozókat félrevezesse, amikor azt mondta, hogy vissza fogunk fejlődni a vadászat és halászat korszakába, ha ez így megy tovább. Diktátor módjára lépett fel, kijelentette, hogy úgy lesz majd nálunk is, mint Oroszországban, az embereket agyon fogják löni. Az elhangzottak alapján S. Ferencet „pártszerűtlen viselkedése”, a Magyar Népi Demokrácia lebecsülése, a Szovjetunió államrendszerének rágalmazása miatt a pártból való haladéktalan kizárása mellett döntött az alapszervezet.⁵⁸

A magyar országgyűlés 1949. augusztus 18-án fogadta el a Magyar Népköztársaság alkotmányát, ami lényegében az 1936-os szovjet alkotmány másolata volt. Az alaptörvény rögzítette, hogy a „népköztársaság a munkások és dolgozó parasztok állama, és minden hatalom a dolgozó népé.” Ezzel az időközben lezajlott kommunista hatalomátvétel bejezett

⁵⁷ B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 316.p.

⁵⁸ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 1.cs. 5. ö.e.

ténynek tekinthető. A közigazgatás gyökeres átalakítását az 1950-ben létrehozott tanácsok jelentették.

Az MDP Titkársága március 1.-én adta ki a határozatot a tanácsokról, illetőleg azok felállításának ütemtervéről. Ennek értelmében június 15-én kezdték meg működésüket az ideiglenes megyei tanácsok, augusztus 15-én pedig az ideiglenes városi, kerületi és járási tanácsok. A megyebizottság a felállítandó városi, kerületi és járási tanácsok szociális összetételét megszabta. Biztosította a párt többségét, de határt szabott, hogy legfeljebb 60% lehet a párttagok aránya a tanácsokban, valamint hogy az egyénileg dolgozó parasztnak többségben kell lenniük a szövetkezetiakkal szemben, egyúttal figyelmet fordítva a középparasztnak bevonására.⁵⁹ Az állandó tanácstagok megválasztása október 22-én történt. A választások során Borsod-Abaúj-Zemplén megyében⁶⁰ 18 ezer tanácstagot választottak meg. Az érvényes szavazatok 99,3%-át a Népfront jelöltjei kapták.⁶¹ Az új községi vezetés, a formálisan választott bizottsággal, élén a tanácselnökkel és tanácsitkárral, teljesen elvesztette önállóságát. Ahogy az elnevezés is utal rá, végrehajtója és kiszolgálója lett a pártállamnak. Az első tanács Ongán is október 22-én alakult meg, 51 rendes és 26 póttaggal. A tanácselnök Várhelyi Miklós volt bíró lett. A tanácsrendszerben Ongát is több kerületre osztották, ahonnan egy-egy fő lett a tagja a helyi tanácsnak.

Az MDP Onga község alapszervezete 1951 első felében 112 taggal és 16 tagjelölttel működött. Hiányosságként jegyezték meg, hogy a párttagok rendszeres pártéletet nem élnek, taggyűléseket elhanyagolják, népnevelői és pártbizalmi hálózat nincs kellőképpen kiépítve a községben.⁶² 1952 során ismét megjegyzések történtek, hogy az ongai alapszervezetben folyamatos problémák vannak. A titkár rosszul látta, vagy egyáltalán nem látta el teendőit. A gyűléseket ritkán hívták össze, s ezeken is kevesen jelentek meg, s a titkár nem készül fel a taggyűlésekre. Az alapszervezet létszámában is visszaesés figyelhető meg, 1952. februárjában 87 taggal és 12 tagjelölttel működött. 1952. májusában a lakosság 2256 fő volt, amelyből 177-en voltak párttagok, amely a lakosság 7,84%-a. A párttagság vonakodott a tanulástól, s a szervezet a pártépítéssel sem foglalkozik rendszeresen, a jelentkezett tagjelölteket hónapokig váratták a felvétellel. A pártnapot sem tartották meg eddig a községben.⁶³

⁵⁹ B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 220.p.

⁶⁰ 1949. szeptember 21-én az MDP titkársága határozatot hozott Abaúj, Zemplén és Borsod-Gömör megyék összevonásáról.

⁶¹ B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 220.p.

⁶² B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 5.cs. 75.ö.e.

⁶³ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 1.cs. 11.ö.e.

Kiseb kihágások miatt zártak ki több embert 1952-1953 során. Négy embert kizárása mellett azért döntöttek, mert nem fizették a tagdíjat. Ebből a csoportból elbeszélgettek M. Ferencnével, aki azt mondta, hogy neki a párt nem adott új házat, így nem hajlandó tagdíjat fizetni. Tagdíj hátralék miatt 1953 során nyolc embert zártak ki a pártszervezetből. Három személy hivatkozott arra 1952 folyamán, hogy ő már öreg és nem akar párttag lenni, valamint nincs pénze tagdíjra, mert sok az adó s visszaadja a tagsági könyvét, ez alapján a párt vezetősége a tagság beleegyezésével kizárta őket.⁶⁴ V. Margit kizárása mellett azért döntött úgy a pártszervezet, mert azt mondta, hogy 1948-ban új tagsági könyvet nem kapott, azonban a nyilvántartás szerint igen, s ezt folyamatosan letagadja. Két fő volt, aki elhagyta a tagsági könyvét, amit nem jelentett, ezért hanyagság miatt a pártszervezet a kizárás mellett döntött.⁶⁵

1954 decemberében újjáválasztották a tanácsokat, miután az első negyedéves periódus leteltével lejárt a tanácsstagok megbízatása. A szervezési munkát még a nyár folyamán megkezdtek a megyeszerte újjászerveződő népfrentbizottságok, összeállították az új tanácsstagjelöltek listáját. Ongán ismét Várhegyi Miklós választották meg tanácselnöknek. 1959-ben az újonnan megválasztott tanácselnök Bajusz Zoltán lett.

⁶⁴ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 1.cs. 16. ö.e.

⁶⁵ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 1.cs. 16. ö.e.

3.2. Önszerveződési formáktól a „tömegszervezetekig”

A népfrentbizottságok szervezésével párhuzamosan az MDP lépéseket tett a „falusi tömegek összefogására”, egy egységes falusi tömegszervezet létrehozására. Az alsóbb rétegek összefogását, egységbe szervezését már az MKP is fontosnak tartotta. Az 1945-ös választások eredményének hatására s az egyházak hatalmának ellensúlyozására az MKP-nak létszükségletté vált a szakszervezetek, az üzemi bizottságok és az ún. tömegszervezetek kiépítése, hogy rájuk támaszkodva minél több embert tudjanak a párt befolyása alá vonni. Elsőként felszámolták a kiskgazdákat támogató hasonló jellegű szervezetét, a Parasztszövetséget. 1946. márciusára a Parasztszövetségeket majdnem teljes mértékben sikerült megszüntetni, csupán egy-két községbe maradtak meg életképtelen csoportok.⁶⁶ A Földműves Szakszervezetek szervezése 1946. márciusába kezdődött.

Onga községben a második világháború előtt a következő egyesületek illetve egyesületek működtek: levente-egyesület, polgári lövészegyesület, 24 tagú önkéntes tűzoltó-egyesület, római katolikus nőegylet, református nőegylet, községi temetkezési egyesület, állatbiztosító egyesület, Hangya Szövetkezet.⁶⁷ A leventeképzést a Trianoni döntés után vezették be Magyarországon, a 12-18 évesek katonaképzése céljából, mivel a békeszerződés előírta az általános hadkötelezettség tilalmát. Országsszerte a levente-egyesületeket a megszálláskor felszámolták, a Magyar Közlönyben megjelent 529/1945-ös kormányrendelet alapján, ami előírta a fasiszta politikai és katonai jellegű szervezetek feloszlását. Országos szinten a Hangya Szövetkezeteket 1894-ben hozták létre, a parasztság ellátásának céljából, Ongán pedig 1916-ban alakult meg. A Földművelésügyi minisztérium szövetkezetekről szóló 8000/1948-as számú kormányrendelet alapján a községben a Földműves Szövetkezet és a Hangya Szövetkezet egyesült, a Hangya megszűnt s beolvadt a Földműves Szövetkezetbe. A Földműves Szakszervezetek mellett egyéb tömegszervezetek kiépítése is folyt a megyében. A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége és a MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) a nőket és az ifjúságot célozták meg. Mivel a MNDSZ és a MADISZ 1946-ban nem váltotta be a hozzájuk fűzött reményeket, ezért 1947-ben a kommunisták a szegényparaszti tömegek felé fordultak. 1947. január 12-én tartotta megyei alakuló közgyűlését, Szikszón az UFOSZ.⁶⁸ Onga községben az újgazdák és

⁶⁶ B.-A.-Z. mLt. XXXIII-5/1 47.f. 76.ö.e.

⁶⁷ B.-A.-Z. mLt. V-184. 854/1947.

⁶⁸ Az Újgazdák és Földhözjuttatottak Országos Szövetségét 1946 őszén szervezték meg országos viszonylatban.

földhözjuttatottak már 1946. december 29-én megalakították az UFOSZ-t. Elnöke M. Béla lett, az alelnöki posztot B. József és H. József töltötték be.⁶⁹

Egy 1947-es községi kimutatás elmondása szerint az alábbi egyesületek működtek akkor a községben: Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, a MADISZ, melynek elnöke M. András volt, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, elnöke D. Ferencné, a Független Ifjúság és a SZIM Ifjúság, amelyek szigorúan pártjellegek voltak.⁷⁰

1948. december 18-19-én tartotta alakuló kongresszusát a Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége, a DÉFOSZ. Decemberben nem egy új szervezet jött létre, hanem a FÉKOSZ,⁷¹ és az UFOSZ fúziója történt meg, amely a két szervezet volt tagságát és társadalmi bázisát foglalta egységes szervezeti keretbe. Az új szervezet jellegét tekintve tömegszervezet lett, az alapszabályokban meghatározott feladatai a „szocializmus építésére létrehozott osztályszövetség céljait fogalmazták meg, mi szerint, támogatni a dolgozó nép államhatalmát, elősegíteni a népi demokrácia törvényeinek és intézkedéseinek a nép érdekében való végrehajtását. Tevékenyen részt venni a mezőgazdaság átszervezésében, elősegíteni a tervszerű gazdálkodást és a munka termelékenységének fokozását, ennek érdekében munka- és termelési versenyeket szervezni, stb.”⁷² Tehát az új szervezet a szocialista állam segítésére és a szocialista építés feladatainak támogatására jött létre, nem pedig érdekképviselő volt, sem pedig érdekvédelmi szervezet.

A szervezőbizottság 1949. január 3.-án tárgyalta a DÉFOSZ alsóbb szerveinek kialakítására, a FÉKOSZ és az UFOSZ helyi szervezeteinek egyesítésére vonatkozó munkatervét. A javaslat értelmében a helyi szervezetek egyesítése január 16-án kezdődött meg, s február végére kellett az egyesítést befejezni. Az MDP Politikai Bizottsága 1951. januárjában úgy határozott, hogy az állami gazdaságok, a gépállomások, a mezőgazdasági jellegű vállalatok és mezőgazdasági igazgatás dolgozói, valamint a mezőgazdasági munkavállalók és az időközönként bér munkát vállaló kisiparosok részére létre kell hozni a Mezőgazdasági és Erdészeti Dolgozók Szakszervezetét, a MÉDOSZ-t. Az 1951. november 1-jén megtartott ülésen a Politikai Bizottság úgy ítélte meg, hogy a januári határozat óta a DÉFOSZ munkájában további visszaesés következett be. A DÉFOSZ-nak formálisan 3341 falusi szervezete volt, 502815 nyilvántartott taggal, de 90%-uk nem tekinthető tagnak, mert

⁶⁹ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1946.

⁷⁰ B.-A.-Z. mLt. V-184. 266/1947.

⁷¹ A Földmunkások és Kisbirokosok Országos Szövetsége, amely 1945 áprilisában alakult meg, a falu alsó rétegeit tömörítette.

⁷² Szakács Kálmán, 1988. 156.p.

tagdíjat nem fizet, s munkában nem vesznek részt.⁷³ Ezért a Politikai Bizottság úgy határozott, hogy 1952. június 30.-ig meg kell szüntetni a DÉFOSZ-t. A DÉFOSZ falusi szervezeteinek még meglévő feladatkörét a MÉDOSZ-ra, a SZÖVOSZ-ra és a tanácsokra ruházta.⁷⁴

A hagyományos iskolarendszerben, rendszeres iskolai oktatásban részesülő fiatalok mellett az 1950-es évektől megsokszorozódott azon fiataloknak és középkorú felnőtteknek a száma, akik esti és levelezős oktatás és tanfolyamok hallgatóiként tudást, diplomát és mindenekelőtt pozíciót szerezni.⁷⁵ A fiatalok iskolán kívüli világnézeti nevelésére a Rákosi-rendszer ugyanúgy, mint a Horthy-rendszer is nagy gondot fordított. Ennek a két legfontosabb szervezete a Magyar Úttörők Szövetsége és a Dolgozó Ifjúság Szövetsége, a DISZ / ezt 1957-től a KISZ, a Kommunista Ifjúsági Szövetség váltotta fel, mivel a DISZ az 1956-os forradalom után nem alakult újjá. / Az első úttörőszervezetek 1946-ben jöttek létre lakóterületi alapon, a szervezet hivatalosan 1946. június 2-án alakult meg. A Dolgozó Ifjúság Szövetsége 1950. június 17-18-án alakult a különböző ifjúsági rétegek szervezetek tömörítő Magyar Ifjúsági Népi Szövetségből. Céljának a 14 éven felüli ifjúság „egységes, kommunista erkölcsi politikai nevelését tartotta s ennek érdekében a marxizmus-leninizmus eszméit hirdette”.⁷⁶

Onga község alapszervezetének jelentéséből megtudhatjuk, hogy 1951 év első felében négy tömegszervezet volt megtalálható a településen, a MNDSZ, a DISZ, a DÉFOSZ és a MSZT. A DISZ 1951 során sikeresen vett részt a tszcs szervezési munkájában, de az alapszervezet meglátás szerint súlyos hibák állnak fenn magában a szervezetben. Legnagyobb hibának vélték, hogy a 45 tag közül mindössze csak három dolgozó paraszt fiatal található, s az öttagú vezetésben egy dolgozó paraszt sem kapott helyet. Meglátásuk az volt, ha ez a hiányosság továbbra is fennmarad, illetve nem indítanak szervezést a fiatal parasztság körében, akkor a szocialista mezőgazdasági átszervezés nem lesz sikeres.⁷⁷ Egy másik égető probléma pedig az volt, hogy ha DISZ szervezet valamilyen színelőadást tart vagy bármilyen ünnepélyre készül, akkor a „dolgozó paraszt fiatalokat” az ipari munkások nem vonják be maguk közé, amely során a két csoport között kialakult az ellentét. 1952-től sok jelentés szó arról, hogy a községi s az Ongaujfalú Állami Gazdaság⁷⁸ DISZ szervezete

⁷³ Szakács Kálmán, 1988. 195.p.

⁷⁴ Szakács Kálmán, 1988. 195.p.

⁷⁵ Romsics Ignác, 2005. 364.p.

⁷⁶ Romsics Ignác, 2005. 366.p.

⁷⁷ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 1/9. ö.e

⁷⁸ Az Állami Gazdaságban a DISZ mellett még a MÉDOSZ s a MNDSZ tömegszervezetek működtek, s MNDSZ-t szintén nagyon elhanyagolták.

nem tartja meg rendszeresen a taggyűléseket, gyakran hónapokon keresztül nem hívták össze a tagokat.

Egy 1956-os jelentés arról tanúskodik, hogy a községben a DISZ szervezet szinte egyáltalán nem működik, a taglétszám csökken, eredményeket alig érnek el. „Kevés eredményt értünk el a Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetség munkájában, amely főleg a lövészi körben mutatkozik meg. Azonban nem értünk el eredményt a Magyar Szovjet Barátság munkájának a megjavításában.”⁷⁹

A politikai oktatás is akadozottan működött. Az 1952-es oktatási évad beindításánál beütemeztek egy alapismereti, egy alapfokú és egy középfokú politikai iskolát. Az alapfokú politikai iskola teljesen lemorzsolódott rövid időn belül, s az alapismereti oktatás is csak 12-15 hallgatóval folyt. Egyik legfontosabb kiváltó okának, az előadónak a hiányos felkészülését vélték, s gyakran az is elő fordult, hogy a hallgatók hiába várták az előadót, ő egyszerűen nem jelent meg a meghirdetett időpontban. Nemcsak az előadó hozzáállásával voltak gondok a felső vezetés szerint, hanem a diákokkal is, akik az előadásokon nem jegyzetelnek, nem mutatnak megfelelő odaadást az oktatás iránt.

1958-ban sem javult a helyzet, a kulturális élet menetét nagyban befolyásolta a kultúrház helyzete, amely nagyon megrongált állapotban volt, s karbantartásával nem foglalkozott senki. A kultúrház épülete a FMSZ tulajdona volt, a MOKÉP használta és nem volt hajlandó a fiatalok rendelkezésére bocsátani azokon a napokon, amikor nem volt mozi előadás.⁸⁰ A szikszói Végrehajtó Bizottság meglátása az volt, hogy a községben a népnevelési ügyvezető nem dolgozik semmit, nem hajlandó a fiataloknak segíteni semmiben sem. E keretében sem történt változás, hiszen 1959-ben még mindig a jelentések arról szólnak, hogy a népművelési munka a községben nem folyik, a könyvtár elhanyagolt állapotú. A falu kulturális tevékenység a mozi előadásokban és bálokban merül ki, ismeretterjesztő előadások egyáltalán nincsenek megszervezve. A szabó-varró tanfolyam még mindig csak megszervezés alatt áll. A KISZ szervezet tevékenysége csak a bálók megszervezésében merül ki, pedig az ifjúság összefogásának a lehetősége meg volna, hiszen a hadseregen kívüli nevelés előadásain, ami a járási Kiegészítő Parancsnokság szervezésében folyik, rendszeresen 30-40 fiatal jelenik meg. Egyedül a Nőtanács munkája megfelelő, akik segítik az iskolát és a szülői munkaközösséget iskolai karácsonyi ünnepek megszervezésében és a gyermekek, tanulók megajándékozásában.⁸¹

⁷⁹ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 5.cs.75.ö.e.

⁸⁰ B.-A.-Z. mLt. XXXV/90. f. 1/1.ö.e.

⁸¹ B.-A.-Z. mLt. Szikszói MSZMP VB ülés anyaga 1959. január-december

1961-ben a járás területén csak két községben – Ongán, és Halmajon – működött Falusi Ifjúsági Szövetkezet, melynek a célja a tanulók munkára való nevelésén, a tanulók gyakorlati foglalkoztatásának megvalósításán kívül az volt, hogy mind a tanulókat, mind a község lakosságát megismertessék, és közelebb vigyék a mezőgazdaság szocialista átalakításának a gondolatához. A szövetkezetekben az úttörők tevékenykedtek, s a két szövetkezet patronáló szervek segítségével munkálkodtak. A fentiek területén eredményeket értek el a szövetkezetek, Ongán a közös jövedelemből a szülők és a tanulók televíziót vásároltak.⁸²

A pártmunkát elő kívánták segíteni a pártsajtó terjesztésével is. A községre vonatkozólag 1961-ből van adatunk a politikai irodalom terjesztésének állásáról. Népszabadságra 160-an fizettek elő, az Észak-magyarországra 244-en, a Szabad Földre 69-en.⁸³

⁸² B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 90.f. 1/1. ö.e.

⁸³ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1 86.f. 1961.

3.3. Az egyházak és az egyházellenes pártpolitika

A második világháború eseményei feldúlták az egyházak életét, számottevő vagyoni károk keletkeztek. A háború után számos hitközösség nem éledt újjá, vagy néhány év múlva kénytelen volt beszüntetni működését. A háború után bekövetkező társadalmi változások során az első komoly megrendülést a földreform okozta, amely felszámolta az egyházi birtokokat. A totalitáriánus rendszerek egyik fontos jellemzője a kulturális élet pluralizmusának megszüntetése, a hatalommal rendelkező párt ideológiájának minden eszközzel való terjesztése. Az iskolák, könyvtárak, mozik államosításával, a többpárti sajtó felszámolásával ez 1949-re megvalósult. A Belügyminisztérium különböző ürügyekkel fokozatosan felszámolta az egyházak támaszait, az egyesületeket, szerzetesrendeket. Egyidejűleg megkezdődött az ellenálló vezetők erőszakos eltávolítása. 1948. áprilisában a református Ravasz László püspököt kényszerítették lemondásra, Ordass Lajos evangélikus püspököt pedig koncepciós perben börtönbüntetésre ítélték 1948. októberében. 1948. decemberében börtönözték be a legnagyobb, és a rendszerrel szemben legtöbb ellenállást tanúsító római katolikus egyház vezetőjét, Mindszenty József hercegprímást.

Az Abaúj vármegyei Nemzeti Bizottság arra kérte a községi Nemzeti Bizottságot és a képviselőtestületet, hogy tárgyalják meg az ügyet és foglaljanak benne állást. A képviselőtestület elítélte a hercegprímás viselkedését, támogatta Mindszenty letartóztatását és felelősségre vonását. A jegyzői jelentés említést tesz, hogy a tanácskozás során a hercegprímás mellett két ember állt ki, P. György római katolikus harangozó, aki nagyban a római katolikus pap befolyása alatt áll és V. Imre (FKG párti).⁸⁴ Meg is történik eltávolításuk és helyükre új tagokat választanak.

Az MDP Szikszói Járási Bizottságának 1949. májusi hangulatjelentéséből információt szerezhetünk a helyi „klérus” rendszerhez való hozzáállásáról: „Kocsis Sándor református pap eredményeinket elismeri, Kis József római katolikus pap nem híve a demokráciának, dacára, hogy fiatal, igyekszik visszavonultan élni.” Egy másik bejegyzés: „1950. májusában lezajlott a Stockholmi békekonferencia. Minden községben békevédelmi bizottságok alakultak, előtte a pártunk népnevelői a békeívek aláírását szervezték meg. Ócsanáros községben kilenc dolgozó paraszt azzal érvelt, hogy ő nekik ne szerepeljen sehol, mert úgylis lesz háború, azt ők megakadályozni nem tudják. Kiss ongai katolikus pap is megtagadta az aláírást, felsőbb utasításra hivatkozva.

⁸⁴ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1884/1948.

A május 1.-i ongai ünnepség jól sikerült, 500-800-an vettek részt. Az ünnepi beszéd közben a szónok kihozta a római katolikus papot, mint háborús uszítót, s mint a nép ellenségét, aki megpróbálja a dolgozókat befolyása alatt tartani.”⁸⁵

Az iskolák államosítása mellett az egyházak befolyásának visszaszorítását szolgálta az ún. fakultatív hitoktatás bevezetése, melyre 1949. szeptemberében került sor. A hittan iránti érdeklődés ezt követően drasztikusan csökkent, amit Ongán is nyomon lehet követni.

10. táblázat Hitoktatás alakulása a településen

	1958			1959			1960		
	Beirat. össz.	Ebből hittanra iratkozott	%	Beirat. össz.	Ebből hittanra iratkozott	%	Beirat. össz.	Ebből hittanra iratkozott	%
Onga	366	244	61,2	347	201	57,9	418	213	51
Ongaújfalu	38	10	26,3	42	10	23,7	50	3	6
Ócsanáros	57	32	56,1	59	27	45,8	63	23	36

B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 90.f. 2/10.ö.e.

A vallásos ideológiák ki- és háttérbe szorításával a társadalom kulturális átnevelésének első feltétele teljesült. A következő lépés az államideológia szintjére emelt marxizmus-leninizmus elfogadtatása volt a társadalom lehető legszélesebb köreivel. 1949-1950-től az iskolarendszer, a könyvkiadás, a sajtó, a rádió és a mozi egyaránt ennek szolgálatába álltak. A közoktatásban az 1950-ben bevezetett új általános és középiskolai tantervek és tantervi utasítások gondoskodtak a vallásos világnézet és a koalíciós időkre jellemző demokratikus műveltségisménynek a marxizmus-leninizmussal történő felváltásáról.⁸⁶ Politikai Bizottság ülésanyaga között talált 1959-es feljegyzés erről tanúskodik: „Ócsanároson az iskolai építkezés közben a gyerekek megjegyezték, hogy a természet uralkodik, nem pedig egy láthatatlan lény, így a beiratkozott illetve beíratott gyerekek fele sem jár el a hitoktatásra.”⁸⁷

⁸⁵ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 2.cs. 31.ö.e.

⁸⁶ Romsics Ignác, 2005. 360.p.

⁸⁷ B.-A.-Z. mLt. MSZMP PB. ülések anyaga 1959. január-december

4. Gazdaság átszervezése

4.1. Beszolgáltatási rendszer

A hadi események és a rossz időjárás következtében az 1945-ös mezőgazdasági termelés az 1930-as évek átlagának 2/3-át tették ki.⁸⁸ Ez a mennyiség a lakosság szükségleteit is alig fedezte, emellett a közellátást terhelte a kezdetben 1,5 milliós Vörös Hadsereg élelmezése és a mezőgazdasági cikkekben kirótt jóvátétel is. A Közellátási Minisztérium továbbra is fenntartotta a háború alatt bevezetett kötött gazdálkodást. 1945. május elején eltörölték ugyan a háború alatti, a közellátási államtitkárról elnevezett Jurcsek-féle szolgáltatási rendszert, két hónappal később azonban új rendelkezés kibocsátásával szabályozták mind a szabad, mind a kötött forgalmú terménygazdálkodást. A kenyérgabona begyűjtésének szabályozása után sorra jelentek meg a különböző termények beadását rögzítő rendelkezések.⁸⁹ A szolgáltatandó termények mennyiségét és körét kezdetben a termelői készletek, majd a bevetett terület, végül pedig a szántóterület alapján határozták meg. A készletek hiányának enyhítése érdekében a földadót és a hozzá kapcsolódó kisebb adókat is természetben vetették ki. E mellett a kötelező szolgáltatás termelésszabályozó hatása nyilvánult meg az egyes ipari növények termesztésének kötelezővé tételében is. A termények egy részének kötelező szolgáltatása mellett más módon is igyekeztek elvonni a parasztok készleteit. Kenyérgabona őrlésekor a termény ¼-ét, az árpa és kukoricadaráláskor 1/10-ét kellett dézsmaként az államnak átadni, a levágott sertések után pedig zsírdézsmá terhelte a gazdákat.⁹⁰ A dézsmát beszámították ugyan a szolgáltatásba, de attól elkülönítve kezelték. Az 1946-os szolgáltatási rendelet szerint egy kat. hold alatt nem kell szolgáltatni, azonban ez a határ 1947-re felemelkedik nyolc kat. holdra, 1948-ra azonban ismét visszaesik egy holdra.⁹¹ 1946-tól kezdve a szolgáltatást már nem a bevetett terület, hanem a tulajdonos birtokában lévő szántóterület alapján határozták meg, függetlenül attól, hogy a föld milyen minőségű, s a szolgáltatásra előírt termésmennyiség megtermelhető-e rajta vagy sem. Az 1948-49-es gazdasági évtől kezdve már nem a bevetett, illetve a szántóterület nagysága alapján határozták meg a szolgáltatás mértékét, hanem figyelembe véve az egyéb művelési

⁸⁸ Romsics Ignác, 2005. 305.p.

⁸⁹ Pető-Szakács, 1985. 49.p.

⁹⁰ Pető-Szakács, 1985. 49.p.

⁹¹ Závada Pál: Tejes erővel (Agrárpolitika 1949-1953), 208.p.

ághoz tartozó területeket is, a földadóhoz igazították.⁹² Az 1948-as terménybeszolgáltatást szabályozó rendelt vezeti be, azt az egyszerű módszert, hogy a holdankénti kötelezettség mértékét az aktuálisan kivetett földadóhoz igazítja, azt a birok nagyságtól függően meghatározott (1,1-től 4,2-ig terjedő) szorzóval szorozza. A földadó mértéke aranykoronánként négy búzakilogramm, de holdanként legfeljebb 60 búzakilogramm.⁹³ Az „A” vételi jegyen igazolták a terményben kirótt adókötelezettség teljesítését, a „B” vételi jegyen a beszolgáltatási előírás teljesítését, a „C” vételi jegyen az adó és beszolgáltatási kötelezettséget meghaladó állami felvásárlás mennyiségét, „D” vételi jegyen az őrlési-darálási dézsma beadását igazolták.⁹⁴ A beszolgáltatás lebonyolítására 1948 júliusában Gabonabeszolgáltatási Népi Bizottságokat hoztak létre megyei és községi szinten egyaránt. A népi bizottságokban az MDP kezében volt a vezetés. A bizottságok állandóan ellenőrizték a beszolgáltatók névsorát, és aki nem tett eleget a beszolgáltatásnak, felkeresték, agitáltak vagy kipellengéreztek. A beszolgáltatandó termékek köre és mennyisége fokozatosan nőtt. Míg az állami készleteknek 1950-ben a beszolgáltatott termények csak 22%-át adták, addig 1952-ben ez már 73% emelkedett.⁹⁵ A beszolgáltatott termékekért kapott fizetség ugyanakkor egyre csökkentek, tehát nem tartott lépést a szabadpiaci árak növekedésével. Az 1951-es tvr. a termény- és állatbeadási kötelezettség progresszív kulcsait aranykoronánként búzakilogrammokban szabta meg. 1952-ben és 1953-ban már nem aranykoronában, hanem a nyolc minőségi csoportba osztott földeken holdanként kell a beszolgáltatás mennyiségét kikalkulálni.⁹⁶

Ongára vonatkozólag a tej-, kenyérgabona- és zsír és sertés-beszolgáltatására vonatkozó adatok találhatóak meg. Az 1946. évi 201. sz. Magyar Közlönyben közzétett 19.680/1946. M.E. és 19.900/1946.K.M.sz. rendelet az alábbiakat mondja ki: „Minden tehéntartó gazda köteles egy évben 270 napon keresztül minden tehén után egy liter tejet beszolgáltatni hatósági áron. Minden juhtartó gazda köteles minden fejős juh után egy évben a bárány elválasztása után három hónapon keresztül havonta ½ kilogramm teljes zsírtartalmú juhgomolyát beszolgáltatni hatósági áron. Úgy a tej, mint a juhgomolya beszolgáltatás beszámít az élőállat beszolgáltatásba. A beszolgáltatást teljesítő gazdák az OMTK-tól erőtakarmány (korpa, olajpogácsa) kiutalásban részesülnek. Ez a kiutalás minden liter tej után 50-50 dkg. A tej-beszolgáltatási kötelezettség alól ideiglenesen csak

⁹² Kávási Klára, 1991. 45.p.

⁹³ Závada Pál: Teljes erővel (Agrárpolitika 1945-1953), 210.p.

⁹⁴ Kávási Klára, 1991. 46.p.

⁹⁵ Romsics Ignác, 2005. 350.p.

⁹⁶ Závada Pál: Teljes erővel (Agrárpolitika 1945-1953), 211.p.

az a tehén, juh tartó gazda kaphat elengedést, aki állatorvosi bizonyítvánnyal igazolja, hogy a tejelő állat valamilyen betegségben szenved.”⁹⁷ „Aki a kiírt mennyiséget nem szolgáltatja be arra, minden be nem szolgáltatott liter után 4-10 forintig terjedő pénzbüntetés hárul, sőt még szabadságvesztés büntetésben is sújtható. Kedvezményben az részesülhet, akinek családjában négy, tizenhat éven aluli gyermek van, ebben az esetben a tehén a beszoigáltatás alól teljesen mentesül, ha hat kiskorú van a családban, akkor ebben az esetben két tehén mentesül a beszoigáltatás alól. Kedvezményben részesülhet, ha teheneit évenként legalább 100 napon át jármolja, akkor egyéni kérelem esetén a napi egy liter hét dl-re csökkenthető.”⁹⁸

Egy 1947-es Abaúj vármegyei Közellátási kormánybiztosa által küldött felszoilításból megtudhatjuk, hogy Ongán a zsírbeszoigáltatásnak nem tettek elege, mivel 166 kg zsír kellett volna beszoigáltatni, de ténylegesen csupán csak 20 kg-ot teljesítettek a lakosok. Egy 1948-as forrásból,⁹⁹ pedig arra kapunk információt, hogy eddig az ongai lakosság a tejbeszoigáltatásnak még egyáltalán nem tett eleget, de a kenyérgabona beszoigáltatását 137%-osan teljesítették.

11. táblázat Beszoigáltatási kötelezettségek a településen 1948-ban

Üzemterv szerinti besz. idő	Üzemterv sz. besz. kenyérg. terv	Tényleges besz. menny.	Kenyérgabona többlet üzemtervhez képest		Egyéb összesen	Terménybesz. összesen
			Súlyban	%-ban		
	métermázsában			métermázsában		
1948.08.15	684	1146	462	167,5	840	1986
08.25.	960	1629	669	169,7	1383	3012
08.30.	1140	1698	558	148,9	1467	3165
09.06.	1320	1782	462	135	1582	3364
09.13.	1524	1877	353	123,2	1662	3539
09.26.	1800	1997	197	110,9	1831	3828
10.04.	2000	2039	39	101,9	1957	3996

B.-A.-Z. MLt- V-184 1415/1948.

⁹⁷ B.-A.-Z. mLt. V-184. 546/1947.

⁹⁸ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1281/1948.

⁹⁹ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1281/1948.

A táblázat jól mutatja, hogy a kenyérgabona beszolgáltatást a gazdák folyamatosan túlteljesítették és a kenyérgabonán kívül még egyéb terményt is beszolgáltattak.

A községben a 103.750/1949. K.H. számú rendelet szerint sertéshízalásra és átadásra öt gazdálkodó volt kötelezve: Hódi Bertalan 2db hízott sertés, Hódi János 2db sertés, Kiss István 3db sertés, Misurák János 4db sertés, Urbán János pedig 2db hízott sertés beszolgáltatására volt kötelezve. Indoklásként megemlíti a jegyző, hogy a vármegye parasztsága nem foglalkozik intenzíven sertéstenyésztéssel és ezért a vármegye zsírellátási nehézségekkel küzd évek óta, ezért természetes tehát, hogy az élethivatásszerűen mezőgazdasággal foglalkozóknak az átadási kötelezettséget teljesíteni kell. A sertések forgalmi áron kerülnek átvételre, tehát különös teher nem terheli az átadásra kötelezetteket.¹⁰⁰

1949-ben az Országos Közellátási Hivatal engedélyezi, hogy a község külterületi és tanyai lakossága az előírt tej-beszolgáltatási kötelezettségét tej helyett vajjal teljesítse, amely alapján 1 kg vaj 20 liter tejnek felel meg. Mint láttuk a községben rendezetlenül folyt a beszolgáltatás az 1940-es évek végén, de ez 1952-ben sem történt másként, a tszcs az előírt 2565 tojásból, az előírt 171 baromfiból s az 1700 előírt sertésből egyet sem szolgáltatott be.¹⁰¹ 1952. decemberétől a Megyei Tanács engedélyezte az ongai termelőcsoportnak, hogy a baromfi beadást a következőképpen teljesítse. 50%-át hízott sertéssel teljesítheti, ugyanakkor a fennmaradó rész 10%-t a tagok háztáji gazdaságából akarták rendezni, de mivel a tagok sem rendelkeznek háztáji gazdaságban kellő baromfi állománnyal ezért minden tag 20 forintot ajánlott fel, hogy vásárolják meg a hiányzó baromfit, hogy a csoport teljesíteni tudja az állammal szembeni kötelezettségét. A beszolgáltatási rendszert az 1956. november 12.-én kiadott rendelettel eltörölték, helyébe a szabad és szerződéses felvásárlás lépett.

¹⁰⁰ B.-A.-Z. mLt V-184. 1234/1949.

¹⁰¹ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 2.cs. 50.ö.e.

4.2. Kulákság

Az orosz megszállás után rögtön elkezdődött a gazdagabb birokosok földjeinek, munkaeszközeinek felmérése, amelyeket az 1945-ös földreform során fel is számolnak. A hatalom számára döntő fontosságú politikai feladattá vált a paraszti rétegek egymástól való elválasztása. Osztályokba sorolták a parasztságot a szerint mekkora befolyással bírnak, ez alapján a szegényparaszti réteg, mint szövetségesek jöttek számításba. A középparasztokra szakértelmük miatt szükség lett volna, de mint birtokosok nem kaphattak szerepet a kommunista alapeszme szerint. A kulák orosz eredetű jövevényt. Nálunk zsírospasz, nagygazda értelemben terjedt el, 1945 után. A háború előtt a jómódú földtulajdonos irigyelt vagy köztiszteletben álló, befolyásos ember volt. 1945 után minél inkább hangadókká váltak az előző társadalmi rendszerben elnyomott munkások és szegényparasztok, annál inkább visszaszorultak, védtelenné majd üldözötté váltak a kulákok. Az önkormányzatok vezetéséből már 1945-ben kiszorultak, a falu legnagyobb adófizetői, a virilisták ezután nem kaptak helyet az önkormányzatok vezetőtestületében. Veszélybe került földtulajdonuk már az 1945-ös földreform alkalmával, érdekképviselőik megszűntek, politikai befolyásuk, irányítószerepük folyamatosan csökkent. A földreform felszámolta a kulákbirtokok egy részét is. Volt, ahol arra hivatkoztak, hogy a rendelet a fasiszta vezetők, a hazaárulók, a háborús és népellenes bűnösök birtokainak elkobzását mondja ki, tehát ezen alapon „reakciós”, „népnyúzó” tulajdonosok földjeit is birtokba vehetik.¹⁰² Sok helyen a hadifogoly parasztbirtokost háborús bűnösnek kiáltották ki, „elmenekültnek” nyilvánították, a földjét felparcellázták. Máshol úri birtokká minősítettek parasztbirtokokat, mint ilyet, felosztották. Országosan több ezerre tehető azoknak a kulákbirtokoknak a száma, amelyeket a földosztás során elvettek vagy megcsonkítottak.¹⁰³ A választások után ismét napirendre kerültek a földosztással kapcsolatos problémák. A kiscgazdapárt kezdettől fogva föl vállalta az önállóan gazdálkodók érdekeinek védelmét és politikai képviselőjét. 1946-ban rendeletmódosítást indítványoztak, amely nem a földreform egészét kívánta revízió alá venni, csupán a végrehajtás során elkövetett túlkapások jogorvoslatára tett javaslatot, pl.: ne a földigénylő bizottság döntse el, hogy ki a hazaáruló és ki nem, ilyen címen földet elkobozni csak jogerős bírói ítélet alapján lehessen stb.¹⁰⁴ 1946 első hónapjaiban a földhöz juttatott újjgazdák a kommunista párt támogatásával országsszerte tiltakozó demonstrációkat szerveztek. A kulákok sérelmeinek orvoslását

¹⁰² Kávási Klára, 1991. 11.p.

¹⁰³ Kávási Klára, 1991. 11.p.

¹⁰⁴ Kávási Klára, 1991. 12.p.

támogató Kovács Béla 1946. február 23.-án lemondott. Az országgyűlés májusban jóváhagyja a telepítésről és a földreform befejezéséről szóló 1946. IX. törvénycikket az újbirtokosok tulajdonjogának elismeréséről. A törvény ugyan kitér arra is, hogy azok a 100 hold alatti parasztbirtokosok, akiknek földjét jogtalanul vették igénybe, csereingatlanra, vagy teljes becsértékű kártalanításra jogosultak. Ez azonban nem érinti a kárt szenvedettek teljes körét, de a rendelkezés egyébként is végrehajthatatlan.¹⁰⁵

A kommunista párt az 1947-es választási küzdelmek időszakában a mezőgazdaság békés és nyugodt fejlődését, a parasztság életszínvonalának emelését, a parasztgazdaságok megerősítését és a kisgazdaságok felvirágoztatását ígerte.¹⁰⁶ A választási győzelem után az ígéretekkel mit sem törődve az MKP hozzálátott a szövetkezetpolitikai irányelvek kidolgozásához. Rákosi és Gerő Ernő irányvonala szerint a szövetkezeti mozgalom uralkodóvá tétele csak a gazdagparasztnak, a kulákok konkrét és azonnali korlátozásával összekötve valósítható meg.¹⁰⁷ Rákosi Mátyás az MDP Politikai Bizottságának 1948. július 13-i ülésén keresztülvitte, hogy kimondják: a döntő szempont a kulák elszigetelésének, gazdasági és politikai befolyása szűkítésének előmozdítása. Minden egyéb szempontot, így a termelés megszervezésének szempontját is alá kell rendelni ennek a célnak.¹⁰⁸ Az államapparátus dolgozói jogszabályokat dolgozott ki a kulákok korlátozására, és a termelés megszervezése helyett a kulákok fokozott ellenőrzését szervezte meg. Meghatározták ki tekinthető kuláknak. A felszámolásra ítélt társadalmi osztálynak a behatárolása kezdetben gazdasági, később politikai fogalak alapján történt. 1949-re a kulák már nemcsak a jómódú parasztgazda, hanem más foglalkozású, üzem- vagy géptulajdonos is kuláknak számított. Az 1949-ben tartott népszámlálás során a kulák-összeírást foglalkozásstatisztikai adatgyűjtésként tüntetik fel. A népszámlálás alkalmával kuláknak tekintik:

- 1; azt a földművest, aki 25 holdnál nagyobb területen gazdálkodik, ebbe a kategóriába 61922 fő tartozott
- 2; azt a földművest, aki 25 holdnál kisebb területen gazdálkodik, de gazdaságának egy része szőlő, kert vagy gyümölcsös, az ilyen terület ötszörösen számít
- 3; azt az egyéb foglalkozásút, aki 25 katasztrális holdnál nagyobb földtulajdonnal rendelkezik, függetlenül attól, hogy hivatásszerűen mással foglalkozik és a tulajdonában lévő földterület egészét vagy egy részét bérbe adja.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Kávási Klára, 1991. 12.p.

¹⁰⁶ Kávási Klára, 1991. 16.p.

¹⁰⁷ Kávási Klára, 1991. 16.p.

¹⁰⁸ Kávási Klára, 1991. 19.p.

¹⁰⁹ Kávási Klára, 1991. 22.p.

Tovább pontosítandó a kulákokra vonatkozó tudnivalókat, a MDP Központi Vezetőségének Agitációs és Propaganda Osztálya tájékoztató füzeteket jelentetett meg, „A kulák igazi arca” címmel. Az első kuláklistán 1949-ben készültek, amelyeket az MDP titkára, a rendőrparancsnok és az előljáróság vezetője állítottak össze. A listázás alkalmával kuláknak tekintették mindazokat a földtulajdonosokat, akiknek éves bevétele a 350 aranykoronát meghaladta, vagy a földterületük nagysága a 25 katasztrális holdat elérte. Az 1950-1951-es összeírások alkalmával a kulákokat sok helyen következőképpen csoportosították. földkulák (földműves, nagybérő), ipari kulák (malmos, kocsmáros, gép-vagy kisüzem tulajdonosa, vállalkozó), kupec kulák (kereskedő és egyéb foglalkozású, akinek bevétele a 350 aranykoronát meghaladta), politikai kulák vagy osztályellenség (pap, volt csendőr, bankigazgató).

A kulákellenes politikai kampány megindítására a jeladást Rákosi Mátyás kecskeméti beszéde volt, 1948 második felében egész sor adminisztratív intézkedés született a kulákok kizorítására. 1948-ban felemelik az adót, a beszolgáltatási kötelezettséget, újra szabályozzák az árrendszert, a kulákokat megfosztják termelési forrásaitól, munkaeszközeitől, a szabad földhasználat, bérlet, bér munka alkalmazásának jogától. Egyre keményebben alkalmazták a termeltetési kényszert, miközben a kulákokat az ismétlődő tagosításokkal állandó létbizonytalanságban tartották. 1948-tól fokozatosan emelkedő mértékű általános jövedelemi adót vetettek ki. A földadó is progresszíven emelkedett, ami azt eredményezte, hogy a 15 holdon felüli gazdálkodóknak egyre több búzát kellett leadniuk, ellenszolgáltatás nélkül. Ebben az időben az adók egy részét pénzben rótták ki, más részét terményben kellett beadni. Ez utóbbiak sorába tartozott az 1948-ban bevezetett mezőgazdaságfejlesztési járulék, melyet ekkor még minden 15 holdon felüli gazdálkodóra kivetettek, s csak a következő évben, 1949-ben mentesítették ez alól a 25 hold alatt gazdálkodókat.¹¹⁰ A beszolgáltatási kötelezettségeknél szintén külön kategóriát alkottak a kulákok. Egy 25 holdas gazdaságnak háromszor, míg egy 50 holdas gazdaságnak négyszer annyi terménybeadási kötelezettséget írtak elő, mint egy öt holdas gazdaságnak. Ezen túlmenően a kulákokat 1948-tól külön zsírbeadási kötelezettség terhelte, 1949-től sertéshízlalási és átadási kötelezettség, 1950-től szénbeadás, 1951-től a baromfi, tojás, és tejbeadás mellett külön sertés- és borbeadás is elő van írva számukra.¹¹¹ A beszolgáltatás termelési költségeket sem fedező, alacsonyan megállapított állami áron történt. A kulákok a szerződéses termelésből ki voltak zárva. A szabadpiaci árusítást pedig 1950-től a

¹¹⁰ Kávási Klára, 1991. 29.p.

¹¹¹ Kávási Klára, 1991. 29.p.

kulákelszámoltatás lehetetlenné tette. 1948-ban már földbirtokpolitikai rendszabályokkal is korlátozták a kulákok szabadságát, elvették nagyobb földbérleteiket és megtiltották számukra a föld szabad adásvételét. Az intézkedések célja az volt, hogy a kisajátított, vagy felajánlott kulákbirtokkal a szövetkezeti tulajdont gyarapítsák. A haszonbérletről kiadott rendelet 40 holdban állapította meg a kulákföldek nagyságának felső határát, az e feletti részt igénybe lehetett venni. A kisajátított kulákbérletek 60%-a került termelőszövetkezeti tulajdonba, a többi a nincstelenek, kisparasztok között osztották szét.¹¹² 1945-1948 között az ország élelmiszerellátásának túlnyomó részét az egyéni gazdák termelése biztosította. 1948 után rendeletileg szabályozták a termelés minden apró mozzanatát. A vetéstervek meghatározták azt is, hogy a gazdálkodónak bizonyos terményből mennyit lehet, vagy éppen mennyit kell termelnie. A kulákokra bízta a sok munkával és nagy kockázattal járó növények (dohány) termelését, míg a könnyebb megtermelhető és jövedelmezőbb cukorrépa termesztését inkább a szegényparasztoknak adták ki. A párt tartotta magát ígéretéhez, 1952-ben megindította a kulákok likvidálására irányuló programját. 1949-ben a MDP úgy ítélte meg, hogy 1952-re megteremtődnek azok a politikai és gazdasági feltételek, melyek lehetővé teszik a kulákságnak, mint ellenséges társadalmi osztálynak a megsemmisítését. A politikai feltételek megteremtődtek, a veszély felnagyításával, eltúlzásával sikerült kialakítani a társadalmi közhangulatot befolyásoló külső és belső ellenségképet. A külső veszedelmet a nyugati halálgyárosok és azok fizetett lakája Titó testesítette meg. A párt irányította Béke-bizottságok mindent megtettek a háborús uszítók mesterkedéseinek megakadályozására, és a belső ellenségek, az imperialisták helyi ügynökeinek, a kulákoknak, Amerikai hangja hallgatóinak leleplezésére.¹¹³ A kulákság megsemmisítésének gazdasági feltételei is megteremtődtek. Az ismétlődő tagosításokkal sikerül elérni, hogy a kulákok nagy része felajánlotta földjét a termelőszövetkezetnek. A szocialista szektor megerősödését mutatja, hogy 1948-hoz viszonyítva a kulákok kezén lévő földtulajdon 70%-kal csökkent, 1952-re a kulákok több mint egyharmada teljesen földnélkülivé vált.¹¹⁴ Az MDP a kulákság teljes körű megsemmisítése érdekében szükségesnek tartotta a rejtőzködő ellenség pontos számbavételét. 1952 őszén elrendelték a kuláklisák felülvizsgálatát. Az 1953-ban kezdődött, és Nagy Imre által fémjelzett új szakasz idején a kulák fogalom átértékelődött. A kulákként kezelték száma felére csökkent. A földműveléssel foglalkozó nagygazdákra rakott terhek valamivel könnyebbé váltak,

¹¹² Kávási Klára, 1991. 31.p.

¹¹³ Kávási Klára, 1991. 62.p.

¹¹⁴ Kávási Klára, 1991. 62.p.

valamelyest enyhült a mindennapi szorongatottság érzése is. A társadalom közösségeiből való kitaszítottáguk, politikai megítélésük azonban mit sem változott. A kulákellenes propaganda 1955-ben ismét felerősödött. 1956 elején a Földművelésügyi Minisztérium 20/b/1956. számú utasításában elrendelte a mezőgazdasági termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok üzemi területén lakó kulákok kiköltöztetését. Az intézkedés végrehajtásának határideje 1956. június 30-a volt. A közös gazdaságok „hatékony működését” elősegítő utasítás értelmében az előzetesen felmért házas ingatlanokért igen alacsony összegű pénzbeli kártalanítást fizettek, amit az érintett szövetkezet tartozott megfizetni, amennyiben a kulák 30 napnál nem régebbi utasítást mutat be arról, hogy köztartozása nem áll fenn. A határozat kiköltözésre vonatkozó része nem volt megfellebbezhető.¹¹⁵ A megbélyegző kifejezés csak az 1956-os forradalmat követően tűnt el a mindennapi politikai szótárból.

Onga községben, 1949-ben öt kulákot nevezett meg egy jelentés. Sajnos kuláklistát kutatásom alatt nem találtam. A jegyző elmondása szerint a kulákság a vetési és egyéb mezőgazdasági munkálatokat szabotálni igyekeztek, s ellenállásuk az adófizetés terén is megfigyelhető. A jegyző felhívja a figyelmet, hogy a kis és középparasztok lehetőségükhöz képest fizették az állammal szemben fennálló tartozásukat, addig a kulákok ezt elhallgatták, sőt ez ellen bujtogattak, hogy nem szükséges az adófizetés. A községben ekkor négy kulák ellen folyt árverési eljárás. A szikszói járás területén „jobboldali opportunizmus” volt jelen a párt meglátása szerint, amely során engedményeket tettek a tanácsok a begyűjtésben, valamint az őszi mezőgazdasági munka elhanyagolásában nem vonták felelőségre a kulákságot. A másik hátrányos jellemző a párt szerint a járás területén, hogy sok kulák eladta földjét, cséplőgépét, lezárták az olajütőiket, leadták a malmaikat az államnak, s ezeket a kulákokat a tanácsok leírják a kuláklistákról, s így megjelennek a termelőszövetkezetekben, vagy a diósgyőri üzemekben, mint dolgozó parasztok. 1949-re vonatkozólag egy jegyzői jelentésből képet kaphatunk arról, hogy az ongai kulákok milyen mezőgazdasági munkával tartoztak, végeztek a kisparasztoknak: „H. Bertalan kulák az előjáróság illetve a népi Bizottság által a következő ongai kisparasztoknak volt mezőgazdasági munkára kirendelve, melyet pontosan el is végzett: 1; özv. B. Józsefné négy kat. hold, 2; ifj. H. István 2 kat. hold, tehát vetési munkálatokat összesen hat kat. holdon végzett kisparasztoknak, míg mélyszántási munkálatokra kirendelve nem volt.

¹¹⁵ Valuch Tibor: Agrárkérdések és a magyar falu 1956-1957-ben, 2000. 287.p.

H. János kulák a következő kisparasztok munkálataira volt igaerejével kirendelve: 1; R. Benjámin négy kat. hold, 2; U. Bertalan három kat. hold, összesen tehát hét kat. hold vetési munkálatot végzett, mélyszántást ugyanezen gazdaságoknál négy kat. holdon, valamint Ü. J. Sándornál három kat. holdon. K. István kulák tekintettel arra, hogy a községtől nagyon távol van, egy fogattal rendelkezik és 35 kat. hold ingatlana van mezőgazdasági munkálatokra nem volt kirendelve, mivel a saját földjén végezte el a munkálatokat. H. János kulák igaerő hiányában, mivel nevezettnek igaereje nincs mezőgazdasági munkálatok elvégzésére kirendelve nem volt.”¹¹⁶

1951-ben az Ongai alapszervezet jelentése szerint a községben 9 kulák található. 1952. november 15-én Ongán is megtörtént a kuláklista felülvizsgálata. A felülvizsgálat döntő szempontja az volt, hogy mentesíteni kell azokat a kulákok soraiból, akik 1948. év előtt nem voltak kizsákmányolók, nem tartottak állandó gazdasági alkalmazottat. A határozata szerint felmentették a kulák meghatározás alól: J. Pált, H. Bertalant, özv. M. Gyulánét, S. Rózsát és M. Károlyt. Ezután a kulákok sorába számított, tehát kulák kategóriába sorolták K. Sándort, Sz. Józsefet és N. Károlyt.¹¹⁷ 1954 során a kulákok legnagyobb agitációja a termelészövetkezetek feloszlására irányult, próbálták rávenni a lakosokat a feloszlásra, így mindenki visszakaphatná a saját földjét.

4.3. Államosítások

A szovjet befolyás erősödésével 1945 decembere és 1949 vége között a korábbi magángazdaság legfontosabb ipari és kereskedelmi intézményeit államosították. A folyamat még a szociáldemokraták kezdeményezésére indult 1945 vége felé, amikor is az elsődleges óhaj szerint a leállt, nem működő, sokszor tulajdonos nélküli szénbányák állami kézbe vételét tervezték, ami rövid időn belül – 1946. január elején – a teljes állami tulajdon kialakításáig jutott el. A folyamat 1945. december 18-án vette kezdetét, ekkor jelent meg a rendelet, amellyel a kormány 1946. január 1-jei hatállyal a szénbányákat állami kezelésbe vette. A kormány 1946. november 22-én az ásványászati és bányaművelési jogát 99 év időtartamra az ezzel a rendelettel életre hívott Magyar Állami Szénbánya Rt-re bízta.¹¹⁸ A baloldal erősödésének megfelelően 1946 végén az öt legnagyobb ipari óriás állami kézbe vételével folytatódott a szovjetizálás, amikor is a csepeli Weiss Műveket, a győri Magyar

¹¹⁶ B.-A.-Z. mLt. V-184. 1243/1949.

¹¹⁷ B.-A.-Z. mLt. XXIII. 902/a 1.d.

¹¹⁸ Honvári János, 1997. 455.p.

Vagon- és Gépgyárat, a két Ganz-gyárat (villamosgépgyár és mozdonygyár), illetve a Salgótarjáni Vasműveket államosították, s ezzel 1946-47 fordulójára a magyarországi nehézipar gyakorlatilag 100%-a már a kommunisták által felügyelt gazdasági kormányzat – az állam tulajdonában volt.¹¹⁹ Az államosított nehézipar működésének irányítására megszervezték a Nehézipari Központot (NIK).

Az államosítások 1947 közepétől, a szovjet közép-európai térnyerése után erősödtek fel. 1945-ben felállított gazdasági csúcsszerv, a Gazdasági Főtanács egyre inkább a koalíciós érdekek helyett a kommunista pártpolitika kialakítójává vált.¹²⁰ Az Országos Tervhivatal 1948-ban már a gazdasági élet irányításának csúcsintézményévé vált, hiszen az 1947 közepétől felerősödő államosítási folyamat az augusztus 1-jétől meghirdetett hároméves terv keretén belül ment végbe.

Az államosítási folyamat során a következő két év alatt kisajátították az egész pénzügyi intézményrendszert. Meghatározó volt ebből a szempontból a Magyar Nemzeti Bank államosítása, illetve a magyarországi magánkézben lévő bankok és pénzügyintézmények, valamint a pénzügyintézmények gazdasági érdekeltségeinek államosítása.

A 100 főnél több dolgozót foglalkoztató ipari üzemek államosítása 1948. március 25-ei rendelettel következett be. A rendelet 594 vállalatot érintett, amelyek mintegy 160 ezer főt foglalkoztattak.¹²¹ 1948 során sor került a bauxit- és alumíniumipar, az energiaszektor, a külkereskedelem- és belkereskedelem állami tulajdonba vételére is. Az államosított üzemekben is végbement a hatalomváltás, amelynek során a volt tulajdonosokat lehetetlen helyzetbe hozták, nagyon sok volt vezető ellen kreált pereket folytattak le, helyükre olyan üzemi tanácsokat, bizottságokat választottak, ahol egyértelműen a kommunisták elképzeléseit reprezentáló munkások és egyéb párttagok voltak már többségben. Az államosítási folyamat végül is 1949 végén zárult, amikor is a kommunista vezetés rendeletet hozott a tíz főnél több dolgozót foglalkoztató üzemek állami kézbe vételéről, de a rendeletet túlteljesítve már gyakorlatilag három-négy főnél államosítottak. Csak azok az ipari vagy szolgáltatási üzemek (cipészek, családi formába működő tejkimérések, javítószolgáltató munkákat végzők stb.) maradhattak magánkézbe, amelyek működése az időközben kialakított tervgazdasági rendszer irányításába nem fért bele, vagy amelyektől a közellátás szükséges javítását várhatta a kommunista politikai vezetés.¹²²

¹¹⁹ Kaposi Zoltán, 2002. 335.p.

¹²⁰ Kaposi Zoltán, 2002. 335.p.

¹²¹ Honvári János, 1997. 460.p.

¹²² Kaposi Zoltán, 2002. 335.p.

4.4. Állami gazdaság

A két munkáspárt egyesülése után 1948 őszén a mezőgazdaságban is fokozatosan megkezdődött a szocialista termelési viszonyokra való áttérés, a nagyüzemi gazdálkodás bevezetése. A mezőgazdaság szocialista szektorának előhírnökei, az állami gazdaságok a fel nem osztott nagybirtokokon már 1945-ben, a földreform végrehajtásával egyidőben jelentkeztek ugyan, de szervezeti formájuk ekkor még tulajdonképpen megegyezett a felszabadulás előtti állami birtokokéval. Új formában működő szocialista mezőgazdasági nagyüzemekké az állami gazdaságok is csak 1948-49-ben, illetve azt követően váltak. 1945 során az elsők között megalakult Ongán és Ongaújfaluban az Állami Gazdaság. A mezőgazdaság szűkös gépparkjának racionális felhasználása céljából 1948-1950-ben a kormányzat országszerte gépállomásokat állított fel. Ezek kapták az új gépek többségét, s egyben a kulákoktól megszerzett eszközállományt is. 1953 végére az országban 364 gépállomás működött 9215 traktorral és munkagéppel.¹²³

Megyei szinten is egymás után jöttek létre az újabb gépállomások, így 1952-ben már 24 gépállomás működött a térségben.¹²⁴ Az ongai termelőszövetkezet és állami gazdaság az Alsóvadászi Gépállomáshoz tartozott a korszakban. Az ongai Állami Gazdaság alapszervezetének 1956 során 34 tagja volt (31 férfi és 3 nő), amelyből 6-an voltak tagjelöltek. Tagok közül 13-an voltak munkások, nyolcan parasztok, heten pedig az egyéb kategóriában tartoztak. A tagok közül 17-en nyolc általánosnál kevesebb végzettséggel rendelkeztek, hárman nyolc általánost végeztek, hárman végeztek középiskolát, és öt fő járt főiskolára. 1956 során fennálltak olyan nézetek a gazdaságban, amelyek a munkát hátráltatták. Ilyenek voltak például: „én nem szólok senkinek a munkájában, vagy nem segítek a másik vezetőnek, a munkájának az elvégzésében, és a hibákat nem tárom fel, majd észreveszi ő magától.”¹²⁵ Az ongai Állami Gazdaságnak 1958-ban 248 dolgozója volt, ebből 63-an voltak szakszervezeti tagok (26%). A 63 tagot öt bizalmiból álló bizalmi hálózat fogta össze. A gazdaságban a tagdíjfizetés kielégítő volt (90%), de a taggyűléseket többször több hónapon keresztül nem hívták össze. A segélyezés, üdültetés rendben folyt, rendszeresen mozielőadásokat tartottak a dolgozóknak, a könyvtár viszont fejlesztésre szorult. A szociális helyzet azonban nem volt kielégítő, 8-10 személyes szobában 10-14 dolgozó volt elhelyezve, s a szolgálati lakások rossz állapotban voltak. 1958-ban az Ongai

¹²³ Gulyás Pál, 1985. 44.p.

¹²⁴ B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 221.p.

¹²⁵ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 5.cs. 74.ö.e.

Állami Gazdaság az ináncsi Vörös Csillag tsz-t, a szentistvánbaksai Táncsics tsz-t, a selyebi Virradat tsz-t és az alsóvadászi Kossuth tsz-t patronálta. 1960-an a gazdaságban egy állattenyésztési tanfolyam 17 fővel, egy gépesítési tanfolyam 14 fővel működött és egy növénytermelési tanfolyam beindítását tervezték. 1962-ben az állami gazdaság területe 7262 kataszter hold volt, ebből szántó 5799 kataszter hold volt. Az állatállomány 1750 darab volt, 35 erőgéppel, 52 pótkocsival, 4 darab teherautóval, nyolc darab kombájnnal és négy darab silókombájnnal rendelkezett a gazdaság. Takarmánygabonát, kenyérgabonát, kukoricát, silókukoricát, cukorrépát, borsót, burgonyát, mákot és lucernát termesztettek a földeken.¹²⁶

4.5. Az első három éves terv 1947-1949

Az államosításokkal egyidejűleg kialakultak a központilag irányított tervgazdálkodások szervezeti formái, amelynek egyik legfontosabb intézménye az Országos Tervhivatal, amelyet 1947-ben hoztak létre. A két világháború között elfogadottá vált az állam tervszerű beavatkozása a gazdasági életbe. E beavatkozás különböző országokban eltérő politikai célokkal és tartalommal, más-más formában és keretek között valósultak meg. 1945 közepén megszervezett, kiscgazda irányítás alá került Újjáépítési Minisztérium már 1945. július elején kezdeményezte egy több éves újjáépítési tervnek elkészítését. 1945. szeptemberben – a kommunista párt választási propagandájában – ismét napirenden szerepelt egy országos gazdasági terv készítése. A Politikai Bizottság 1945. szeptember 22-én elfogadta el. Részben a választások eredménye miatt azonban még közel egy év telt el a hároméves terv kidolgozásának megkezdéséig. A három éves tervet végül 1947. augusztus 1.-én hirdették meg.¹²⁷ Az Országos Tervhivatal feladatát törvényben határozták meg. Feladata a három éves terv kidolgozása és végrehajtásának ellenőrzése, a hosszabb lejáratú beruházási tervek elkészítése, a termelés hosszabb távra szóló tervezése lett. Jogot kapott arra, hogy az eredményesség érdekében intézkedjék. A Tervhivatal első elnökéül Vajda Imrét választották meg.¹²⁸

A hároméves terv kapcsán, 1947 évvégén, 1948 évelején Ongán az Állami Általános Iskolában végeztek munkálatokat, iskolai bútorokat, felszereléseket vásároltak, s az iskola épületének háború okozta megrongálódásait javították ki. A három éves terv idején sor

¹²⁶ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 90.f. 1/1.ö.e.

¹²⁷ Pető-Szakács, 1985. 83-84.p.

¹²⁸ Pető-Szakács, 1985. 107.p.

került még tűzoltószerek pótlására, jégverem újjáépítésére, községi hidak felújítására, fásításra, vágóhíd-döngkút létesítésére. Egy jegyzői jelentés kapcsán megtudhatjuk, hogy a hároméves terv során óvoda és étkeztető napközi otthon volt tervbe véve, melyhez az állam 180000 forint segélyt biztosított volna, a község ingyenes telekjuttatással, a község lakossága pedig 100 ígásnap számmal és 300 kéznap számmal járult volna hozzá, de ez végül nem valósult meg. A jegyző elmondás szerint a budapesti gyermekek nyaraltatása ongai viszonylatban nem megoldható, mivel a módosabb emberek nem hajlandók vállalni a nyaraltatást. A Magyar Nők Demokratikus Szövetségének helyi vezetősége arról nyilatkozott, hogy a község szegényebb lakossága inkább mutat hajlandóságot, de ezt mégsem ajánlják, mert nem tudnák ellátni megfelelően a nyaralókat.

4.6. Versenymozgalom

A tervgazdálkodásra jellemző mennyiségi elv fejeződött ki a különböző versenymozgalmak elterjedésében. 1948-ban „Onga nagyközség előjárósága, a Magyar Kommunista Párt ongai szervezete vezetőségével karöltve a megyében elsőnek indította el a mezőgazdasági termelési versenyt, akkor, amikor Aszaló nagyközséget termelési munkaversenyre hívta fel.”¹²⁹ 1949 szeptemberében Onga Szikszót és Halmaj községet hívta ki mezőgazdasági versenyre, majd 1949. októberében Ináncs község hívja ki Ongát. A munkaverseny során 1951-ben az ongai Újbarázda T.Sz.Cs tagjai felajánlják, hogy vállalják a tejátlagnak a felemelését 25 literről napi 35 literre, ezt az egyedi takarmányozás helyes bevezetésével kívánják megvalósítani. A sertésgondozó a sertés állomány feljavítását vállalta, olyan formában, hogy a sertéseket ezentúl helyesen fogja etetni.¹³⁰ 1952 során párton kívüli dolgozó parasztok segítették a pártszervezetet egy-egy feladat elvégzésében, s ez a 12 dolgozó paraszt népnevelő munkán keresztül segítette elő, hogy a község országos viszonylatban elnyerte a Minisztertanács vándorzászlaját.

¹²⁹ B.-A.-Z. mLt. V-184. 668/1948.

¹³⁰ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 2.cs. 53.ö.e.

4.7. Termelőszövetkezeti mozgalom

A mezőgazdaság átvezetését fokozatos folyamatként képzelték el eleinte. A bázist a földműves-szövetkezetek jelentették volna a régi Hangya-szövetkezetek beolvasztásával és termelőszövetkezetté alakításával. Azonban ez az elképzelés egy fél évig volt érvényben, amikor az MDP 1948. júniusában módosította az eddigi agrárpolitikáját. Termelőszövetkezetek alakulásának önkéntességen és fokozatosságon alapuló programját felváltotta a paraszti magángazdaságok tsz-be késznyerítésének terve. 1948. december 18-án jelent meg a termelőszövetkezeti csoportok, azaz tsz-ek alakításával és működésével foglalkozó kormányrendelet, amely három fejlettségi szintet, kategóriát különböztetett meg. Az I. és II. típus átmenetet jelentett az egyéni és közös gazdálkodás között. Az I. típusú szövetkezeti csoportok, más néven táblás termelőszövetkezeti csoport, a tagok által önként a csoport művelésébe vitt saját, vagy haszonbérelt földek megművelésére alakultak. A földeken közös szántást, vetést szerveztek, közös vetésterv alapján dolgoztak. A közös költségekhez a tagok a vetéstervben való részesedésük alapján járultak hozzá. A kimért területeket mindenki maga művelte, így a tagok egyedül viselték a termelés kockázatát.¹³¹ A II. típus, más néven átlagelosztású termelőszövetkezeti csoport, szintén a tagok saját, vagy bérelt földjén alakult. A föld művelése azonos módon történt, mint az I. típusban, különbség a betakarítás, és az eredmény elosztása tekintetében volt. A költségek levonása után a fennmaradó terményrészt a szövetkezeti tagok közt felosztotta olyan módon, hogy minden tag átlag szerint részesült az össztermelésből.¹³² A III. típus, más néven közösen termelő szövetkezeti csoport, a legfejlettebb kategóriának számított, ahol az úgynevezett háztáji földek kivételével már minden munkát közösen végeztek. Be kellett vinni a szövetkezetbe az igavonó és a háztartási szükségleteket meghaladó haszonállatokat, melyeknek ellenértékét kifizették. A tsz tag háztájiban tarthatott meg egy tehenet vagy két sertést és korlátlan számú baromfit, méhet, házinyulat. A munka értékét munkaegységben mérték, s a megtermelt tiszta feleslegből a tagok munkaarányosan részesedtek.¹³³ A termelőszövetkezetek első alapszabályának az 1935-ös szovjet kolhozok alapszabályzata szolgált mintául. A kormány rendelete alapján a működést minimum tíz fővel lehetett elindítani és minimum 30 hold földdel. Az önálló termelőszövetkezetek 1950. évi megalakulásáig a termelőszövetkezeti csoportok nem

¹³¹ Fazekas Béla, 1985. 37.p.

¹³² Fazekas Béla, 1985. 37.p.

¹³³ Fazekas Béla, 1985. 37.p.

voltak önálló jogi személyek, jogokat és kötelezettségeket harmadik személlyel szemben csak a földműves-szövetkezet szerezhették, illetve vállalhattak. Beszerző és értékesítő tevékenységet is a földműves-szövetkezetek keretében bonyolították le.¹³⁴

A parasztok a nehéz termelési feltételek ellenére sem igyekeztek belépni a szövetkezetekbe, nem akartak a magántulajdonaiktól megválni, egyes gazdák pedig ahelyett, hogy beléptek volna, inkább felajánlották földjeiket az államnak s ők maguk, pedig elmentek az iparba dolgozni. Az 1948-49-től kibontakozó első kollektivizálási hullám során elsősorban azok léptek be a szövetkezetekbe, akiknek tulajdonképpen mindegy volt, hogy hol dolgoznak bérmunkásként, tehát a tagság zöme nem rendelkezett földtulajdonnal, cselédek és mezőgazdasági munkások köréből, valamint a földreformot követően az önálló gazdálkodással sikertelenül kísérletezők közül került ki.¹³⁵ Miután 1949-ben és 1950-ben gyakorlatilag a falusi nincstelenek közül kerültek ki tsz-tagok, így 1951-ben kampány kezdődött a kis-és középbirtokos réteg beléptetése érdekében. A megye területén 1951. december 31-én 340, 1952. december végén már 396 termelőség és termelőségcsoport működött, közel 25000 taggal.

1950 végéig az alacsonyabb típusú termelőségcsoportok megalakítását csak ott engedélyezték, ahol a III-as típus megalakítását semmilyen körülmények között nem sikerült elérni. 1950. december 31-én az országban összesen működő 2185 termelőségcsoportból mindössze 36, azaz a szövetkezeteknek alig valamivel több mint 1,5%-a volt I-es és II-es típusú, 2149 a III-as típushoz tartozott, illetve önálló termelőségcsoport volt.¹³⁶ A megye területén jellemző volt, hogy zömmel a társasgazdálkodás alacsonyabb típusai jöttek létre s kis területű közös gazdaságok alakultak. A harmadik jellegzetesség, hogy a mozgalom kezdetén kevés számú középparaszt lépett be a termelőségcsoportokba, így az egy családra jutó átlagterület 7-10 kat. hold között mozgott.¹³⁷

A Népjóléti Miniszter 75.640/1949. I/2 számú rendelete alapján az ongai Munk Károly féle földbirtokon gazdálkodó cionista mezőgazdasági kollektíva helységeit zár alá vette. Az Abaújvármegye Közigazgatási Bizottságának Gazdasági Albizottságának jelentéséből megtudhatjuk, hogy ezután a mezőgazdasági kollektíva munkásai engedély nélkül külföldre menekültek.

¹³⁴ Honvári János, 1997. 525.p.

¹³⁵ Valuch Tibor, 2002. 191.p.

¹³⁶ Honvári János, 1997. 526.p.

¹³⁷ B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára, 1970. 221.-222.p.

Ongán 1949-ben Új Barázda néven alakult meg a termelészövetkezet, nem tudni, hogy milyen típusú szövetkezett alakult 1949-ben, de egy 1951-es forrásból megtudhatjuk, hogy akkor a községben III. típusú termelészövetkezet működik, melyben az üzemi pártszervezet tizenöt tagot számlál.¹³⁸ Ugyanebből az évből keletkezett jelentésből tudjuk, hogy a tszcs-ben a munka szervezetlenül folyik, munkákkal a tagok elmaradnak, a földterület túl nagy a tagsághoz képest.

4.7.1. Tagosítás

Az ötvenes évek elején a kollektivizálást az állam úgy is elő kívánta segíteni, hogy egységes üzemi területet alakított ki tagosítás révén. A tagosításon azt a folyamatot értjük, amikor a szétszórt parcellák helyén egységes birtokterület jön létre. A tagosításról az 1949. 3. tvr. rendelkezett, mely kimondta: termelészövetkezeti csoportok részére tagosítani lehet a tsz, annak tagjai, illetve a tagokkal közös háztartásban élők földjeit, továbbá az állam által erre a célra felajánlott ingatlanokat. A tszcs gazdálkodására szolgáló ingatlanok tagosítását abban az esetben lehetett kérni, ha a közösségben működő tszcs területe legalább négyszáz katasztrális hold vagy a tagosítás által legalább négyszáz kat. holdra növelhető és ebből legalább kétszáz kat. hold olyan össze nem függő terület, amely ötven kat. holdnál kisebb tagokban van. A második lehetőség, ha a községben legalább huszonöt dolgozó paraszt tszcs-t kíván alakítani és az újonnan alakuló tszcs gazdálkodásának céljára szolgáló ingatlanok területe legalább kétszáz kat. hold és ebből legalább száz kat. hold olyan össze nem függő terület, amely ötven kat. holdnál kisebb tagokban van. Állami gazdaság céljára szolgáló ingatlanok tagosítását abban az esetben lehet kérni, ha az állami gazdaság területe a tagosítás által legalább háromszáz kat. holddal növelhető (2§).¹³⁹

1952 folyamán Ongán és az Ongához tartozó Ongaújfaluban hajtottak végre részleges tagosítást. A vonatkozó forrásból megtudjuk a részleteket is: „ha ház esik a tagosítandó területbe, akkor az állam helyette ugyanolyan házat épített. Erdők, legelők, kertek tagosítását megtiltotta, s kimondta, hogy a kulák nem takaríthatja be a tagosításba eső terület terményét, legfeljebb csak vetőmag kártalanítást kap.”¹⁴⁰ Ongán 1952. február 7.-én indult meg a tagosítás, s a munkálatokkal egyidőben megkezdődött a tagosítási agitáció is. A jegyző elmondása szerint az ellenség aktív munkába lendült, igyekezett egyes dolgozó

¹³⁸ 1952-re vonatkozólag tudjuk, hogy a járás területén 39 tsz működött, 21 önálló és III. típusú, 18 db I. típusú. A tsz-ek összterülete 15000 kataszter hold volt, a családok száma pedig meghaladta az 1640-et.

¹³⁹ Magyar történelmi szöveggyűjtemény 1914-1999 II. kötet, 23.p.

¹⁴⁰ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 5.cs .75.ö.e.

parasztot befolyásolni, hogy ne vegyék át a csereingatlant. Jelentés szerint voltak olyan hangok is, hogy a dolgozó parasztnak rosszabb földet fognak adni. 850 kataszter holdon történt meg a tagosítás, mintegy 500 kataszter holdat a kétlakiak ajánlottak fel az államnak, 47 egyénileg dolgozó paraszt lett összesen régi birtokról elmozdítva.

A föld tulajdonviszonyainak megbolygatása évről évre megismétlődött. 1949 ősztől 1953-ig mintegy négy millió hold érintésével 2280 községben, a települések kb. 70%-ában, végeztek tagosítást. A tagosított községeknek több mint a felében kétszer vagy többször is tagosítottak.¹⁴¹ Az állam a tagosítási költségek ötödét magára vállalta, a fennmaradó költségekre pedig kamatmentes, nyolc év alatt törlesztendő kölcsönt biztosított. A dolgozó parasztnak vagy elfogadták a betagosított birtokukért cserébe kapott gyengébb adottságú földet, vagy behátráltak a termelőségvetkezethez. Volt még egy lehetőségük is: nem vették át a kijelölt csereingatlant, hanem felajánlották az államnak és felhagytak a gazdálkodással. Erre 1950-től egyre nagyobb számban került sor. A tagosítások súlyosabb következménye az lett, hogy megrendült a parasztságnak a földtulajdon biztonságába vetett bizalma.

12. táblázat Részleges, illetve általános tagosítások száma 1949-1953

Megnevezés	1949	1950	1951	1952	1953
Részleges tagosítás	463	1013	714	834	104
Általános tagosítás	-	352	200	311	98

in: Honvári János: Magyarország gazdaságtörténete, 1997. 528.p.

4.7.2. Háztáji gazdálkodás

A háztáji gazdálkodás a kollektív gazdálkodással egyidejűleg jött létre. A háztáji gazdálkodás folytatásának előfeltétele volt a szövetkezeti tagság, valamint, hogy a tag meghatározott mennyiségű munkát végezzen a közös gazdaságban. Sok termelőségvetkezethez a háztáji föld nagyságát a közös gazdaságban végzett munka mértéke szerint állapították meg. Más, technikailag fejlett termelőségvetkezetek viszont pénzt vagy terményt adtak háztáji föld helyett. Kezdetben a háztáji gazdaság a szövetkezeti családot illette meg, egy háztáji gazdaságot kapott a család akkor is, ha a család több tagja volt a termelőségvetkezet tagja. Ezt a rendszert később megváltoztatták, az egy családnak tartozó szövetkezeti tagokat is külön-külön megillette a háztáji föld.

¹⁴¹ Honvári János, 1997. 528.p.

A háztáji gazdaság a 20-as évek orosz válságának és a kollektivizálás gyakorlatának szülötte. A szovjet állam kötelezően előírta a kolhozok 1935-ben jóváhagyott úgynevezett sztálini minta-alapszabályában, hogy a kolhoztagoknak $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ hektár (helyenként legfeljebb egy hektár) nagyságú földet személyi használatban, a szükséges felszerelést és gazdasági épületeket, meghatározott számú állatot személyi tulajdonban hagyjanak meg. A földnélkülieknek pedig egyenesen háztáji föld adását rendelte el. Magyarországon a háztáji föld terjedelmét 0,57 hektárban (egy kataszteri hold) maximálták, s ugyancsak megállapították a háztáji gazdaságban tartható állatok számát is. A háztáji föld talajművelő és vetési munkáit a közös gazdaság végezte vonóerejével és munkagépeivel s a közös gazdaság termelte meg a háztáji állatok takarmányának túlnyomó részét.¹⁴² A háztáji gazdaság jövedelemkiegészítő szerepén túl a megélhetés egyik legfontosabb, 1952-ben pedig egyenesen elsődleges forrásává vált. Becslések szerint az 50-es években a szövetkezeti parasztság jövedelmének 70%-a, a 60-as években több mint a fele a háztáji gazdaságból származott,¹⁴³ pedig ebben a korszakban a háztájit, amelynek kizárólag kiegészítő szerepet szántak, minden eszközzel korlátozták, sőt hosszú távon elképzelhetetlennek tartották fennmaradását. Majd csak 1967-ben veszi kezdetét a háztáji tevékenységet nem csupán elismerő, hanem aktívan támogató gazdaságpolitika elveinek gyakorlati megvalósítása, bár már például 1953-ban eltörölték a tej- és borbeadási kötelezettségét a háztáji földnek. A 60-as évek elején, földterület alig több mint 10%-án, a háztáji, kiegészítő és más kiscgazdaságok az ország agrárprodukciónak 40%-át állította elő, tehát a központi árualapba kerülő mezőgazdasági termékek jelentős hányada származott a háztáji gazdaságokból. Különösen az állattartásban és az élelmiszerellátásban mutatkozott meg fokozatosan a nélkülözhetetlen szerepük. Az ország állatállományából való részesedésük lényegében jelentősebb volt, mint a növénytermelésé, bár az állatállomány a háztáji gazdaságban, 1975-ben közel 40%-kal kevesebb volt, mint 1961-ben. A csökkenés ellenére a háztáji állomány az összállomány közel 23%-át tette ki.¹⁴⁴

¹⁴² A 70-es évekre a közös gazdaság már nemcsak az alapvető munkát végezte el a háztáji földön és segítette a szállításban, hanem ellátta fajtiszta szaporítóanyaggal, alapanyagokkal, beszerezte a háztáji számára a növényvédő szereket, tápokot és szervezte a háztáji termékek értékesítését is.

¹⁴³ Honvári János, 1997. 535.p.

¹⁴⁴ Juhász János, 1980. 9.p.

4.8. Az „új szakasz” gazdaságpolitikája 1953-1955

Az „elkövetett politikai és gazdasági hibák” következtében 1953 nyarán robbanásveszélyes helyzet alakult ki Magyarországon. A gazdaságban feszülő szerkezeti aránytalanságok, társadalmi ellentmondások feloldása nem tűrt halasztást. Ennek lehetőségét Sztálin 1953. március 5-én bekövetkezett halála teremtette meg.¹⁴⁵ Változásokra készítette a szovjet vezetőket a berlini munkásfelkelés is. Magyarországon azonban a politikai irányvonal Sztálin halála után hónapokig semmit sem változott. A szovjet vezetők már-már magyar felkeléstől tartottak, ezért 1953. június 14-16-án Moszkvába rendelték Rákosi Mátyást, Dobi Istvánt, Gerő Ernőt, Farkas Mihályt, Nagy Imrét és Szalai Bélát.¹⁴⁶ A szovjet vezetők a gazdasági és politikai irányvonal korrekcióját követelték s olyan személyi változtatásokat sürgettek, amelyekben megmarad Rákosi vezető szerepe, de Nagy Imre is első számú vezetői funkcióhoz jut. 1953. június 27-28-án az MDP KV ülése a korábbi években elkövetett hibák okát abban látta, hogy túlzottan gyors ütemű volt az iparosítás, elhanyagolták a mezőgazdasági termelést, és irreális ütemben folytatták a mezőgazdaság nagyüzemi átalakítását.

A hibák kijavítása érdekében az új program nagy teret szentelt a mezőgazdaságnak, amely az „új szakasz”-nak nevezett gazdaságpolitika legfontosabb területévé vált. Itt a kormány rövid idő alatt döntő változásokat kívánt elérni. Elítélte az addig folytatott erőszakos termelőszövetkezet-szervezési kampányokat és kifejezésre juttatta azt a meggyőződését, hogy a kormány elsőrendű feladatának tekinti az egyéni gazdaságok termelésének felkarolását. A kormány új irányvonalának megfelelően 1953. július 12-én a NET eltörölte az egyéni gazdálkodókra és termelőszövetkezetekre a begyűjtés elmulasztása miatt kivetett kártérítést, elengedte a felhalmozódott beadási hátralékokat. 10%-kal csökkentette a termelőszövetkezetek 1953. évi beadási kötelezettségét.¹⁴⁷ A kormány 1038/1953. számú határozata a termelőszövetkezeti tagok háztáji földjét az addig 1/2-3/4 holdról 1953. szeptember 1-jétől egy holdra növelte, és háztájira a családtagok számára való tekintet nélkül minden olyan tsz-család jogosult lett, amelynek külön háztartása volt. A 42/1953. számú rendelt lehetővé tette, hogy visszaadhassák a be nem tagosított tartalékföldet a felajánlónak, ha arra igényt tartott. Megváltoztatták a tartalékföldet bérbevételének feltételeit is, a korábbi rendkívül rövid egyéves bérleti időt öt

¹⁴⁵ Honvári János, 1997. 547.p.

¹⁴⁶ Honvári János, 1997. 547.p.

¹⁴⁷ Honvári János, 1997. 549.p.

évre emeleték. Ingyenessé tették az állatorvosi ellátást, megszüntették a termelési szerződések kényszerjellegét, elengedték a termelőszövetkezetek állammal szemben fennálló lejárt hiteltarozásainak jelentő részét. Az addig évente változó begyűjtési szabályok helyett három évre előre meghatározták a beszolgáltatás sarokszámait és vállalták, hogy három évig nem változtatják meg azokat. Nagy Imre parlamenti expozejában azt is bejelentette, hogy megszüntetik a kuláklisztákat, de a gazdag parasztság gazdasági rendszabályokkal történő korlátozását továbbra is fenntartják.¹⁴⁸ Az új kormányprogram legjelentősebb agrárpolitikai intézkedése kétségkívül az volt, hogy a gazdasági év végén lehetővé tették a tagok szövetkezetből való kilépését, sőt, ha a tagság kétharmada úgy döntött, akkor a termelőszövetkezetet ősszel fel is lehetett oszlatni.

Az MDP KV 1955. márciusi ülése Nagy Imrét megbírálta és az 1953 júniusa után követett gazdaságpolitikát jobboldali opportunistáknak nevezte. A KV 1955. áprilisi ülése Nagy Imrét kizárta a Politikai Bizottságból és a Központi Vezetőségből és visszahívta minden tisztségéből. Április 18-án az Országgyűlés Nagy Imre helyett Hegedűs Andrászt választotta meg az ország miniszterelnökének. Nagy Imre bukása után – ha nem is olyan szélsőséges formában – de megtörtént a visszakanyarodás az 1953 júniusa előtt folytatott gazdaságpolitikához. Ismét gyorsított ütemben fejlesztették az ipart, azon belül is az ország adottságainak nem megfelelő nehézipart. A korábbi ígérek ellenére növelték a begyűjtési terheket és adókat, feltételekhez kötötték az 1954 előtti hátralékok végleges elengedését, esedékessé tették az 1953-ban felfüggesztett szövetkezeti hitelek törlesztését, a kormány ismét engedélyezte a tagosítását. Az adminisztratív kényszerítő eszközöket sem mellőző szervezési kampány „eredményeképpen” a tsz-ek és termelőszövetkezeti csoportok száma az 1954. december 31-i 3381-ről 1956. június 30-ára 486-ra, a tagok száma 230 ezerről 343 ezerre nőtt.¹⁴⁹

Az ongai Egységes Vezetőség taggyűlésének jegyzőkönyvéből megtudhatjuk, hogy 1955-1956 során a legnagyobb gondot az jelentette a tsz-ben, hogy „két-három személy betöltötte a kiskirály szerepet, amelynek következménye az lett, hogy a becsületes dolgozókat kiűzték a tsz-ből.”¹⁵⁰ 1956-ban a termelőszövetkezet felajánlást tett, hogy a családok számát 22-ről 46-ra, a tagok számát 23 főről 59 főre, a szántóterületet 148 kataszter holdról 268 kataszter holdra, állatállományt: 47 számos állatról 56 állatra fogja növelni. 1956. év elején Onga mezőgazdasági területének nagysága 4493 kat. hold volt,

¹⁴⁸ Honvári János, 1997. 550.p.

¹⁴⁹ Honvári János, 1997. 561.p.

¹⁵⁰ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 5.cs. 16.ö.e.

ebből szocialista tulajdonban lévő terület 3161 kat. holdat (70,4%), egyéni tulajdonban lévő terület 1332 kat. holdat tett ki(29,6%).¹⁵¹

A gazdaságpolitikáról, a gazdaság irányítási rendszerének felülvizsgálatáról 1956 nyarától a Petőfi-körben és más műhelyekben megélénkültek a viták. Október 23-án az MDP KV értekezletet tartott az agrárügyekért felelős megyei titkárok és a mezőgazdasági osztályvezetők részére. A felszólalók egy része ellenezte a tagosítás és a tszszervezés összekapcsolását, és sürgette a sérelmek orvoslását, az MDP Somogy megyei titkára pedig a tagosítások néhány évre történő felfüggesztését javasolta.¹⁵² Jelentős fordulatot hozott az ősz során lezajlott forradalom, számos településen, Ongán is, az események hatására felbomlottak a termelészövetkezetek.¹⁵³ 1956. november 23.-án Budapesten kiadott Központi ügyelet összefoglaló jelentéséből tudjuk, hogy a szikszói járásban lévő kázmárki, ongai, alsóvadászi, abaújszolnoki, nyéstei III. kategóriájú termelészövetkezetek felbomlottak, s az ingatlan vagyonukat a tagság között szétosztották.¹⁵⁴

4.9. Az 1956-as forradalom eseményei Onga községben

Az 1956-os forradalom első hete, október 23-a és október 28-a között, országszerte a politikai követelések megfogalmazásának időszaka volt. A társadalom legkülönbözőbb csoportjai éltek a szabad véleménynyilvánítás és a politikai akaratformálás hosszú idő után újra megnyíló lehetőségével. A különböző kiáltványok, felhívások, röplapokon terjesztett követelési pontok az alapvető politikai kérdések mellett az élet szinte valamennyi területét átfogták.

1956. október 26-án az Ongai Állami Gazdaság dolgozói feltörték a gazdaság pártirodáját, iratait kiszórták, a vörös csillagot leverték, a vörös zászlót elégették. Ezután megválasztották a 13 tagú üzemi munkástanácsukat, elnöknek H. Istvánt választották. Október végén, a Miskolcon dolgozó lakosok kezdeményezésére megválasztották a 15 tagú községi munkástanácsot is, amelynek elnöke N. Károly 21 éves paraszti származású géplakatos lett, elnökhelyettesnek a 60 éves M. Bélát választották, aki segédmunkásként dolgozott¹⁵⁵, míg a titkár a 44 éves bérelszámoló, volt jegyző N. Pál lett /értelmiségi származású /.¹⁵⁶

¹⁵¹ Magyar városok és községek statisztikai adatgyűjteménye, 1958. 373.p.

¹⁵² Valuch Tibor: Agrárkérdések és a magyar falu 1956-1957-ben, 2000. 288.p.

¹⁵³ 1956. október közepi 3954 tsz-hez képest december végén 1617, 1957. január közepén mindössze 1469 közös gazdaságot regisztráltak, tehát a mezőgazdasági termelészövetkezetek 63%-a feloszlott.

¹⁵⁴ Rendőrségi napi jelentések 1. kötet, 1996. 174.p.

¹⁵⁵ Ő szintén paraszti származású volt.

¹⁵⁶ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 1.f. 443. doboz.

További tagok:

- 1; D. Károly született Érsemlyén, 53 éves, tanító értelmiségi származású
- 2; Id. H. Bertalan született Ongán, 64 éves, földműves-középparaszt származású
- 3; Id. M. Sándor született Ongán, 57 éves, MÁV fűtő, nyugdíjas
- 4; Ifj. P. András született Miskolcon, 42 éves, földműves parasztszármazású
- 5; Id. R. Dániel született Ongán, 57 éves, volt kocsmáros, fűszeres, parasztszármazású
- 6; I. László született Gesztelyben, 25 éves, tanító középparaszt származású
- 7; Ifj. B. András született Girincsen, 61 éves, földműves parasztszármazású
- 8; L. János született Ongán, 44 éves, esztergályos, MSZMP tag, parasztszármazású
- 9; É. László született Rakacán, 46 éves, földműves kulákszámazású, többszörösen büntetett
- 10; V. Ferenc született Aldebrőn, 53 éves, földműves középparaszt származású
- 11; Sz. Bertalan született Újcsanáloson, 48 éves, földműves parasztszármazású
- 12; Sz. Bertalan született Újcsanáloson, 56 éves, földműves parasztszármazású¹⁵⁷

A megválasztott munkástanácsban a parasztság kapott legnagyobb szerepet hisz a megválasztott elnök is paraszti származású volt s rajta kívül még hat tag tartozott ehhez a társadalmi csoporthoz, így 46,7% volt az arányuk. A tagok között volt három értelmiségi (20%) két középparaszt (13,3%), két munkás (13,3%) és volt egy kulák származású is (6,7%). A tagok többsége 44 és 64 év közötti volt, de szerepet kaptak a fiatalok is, hisz a munkástanács elnöke alig múlt 20 éves.

A munkástanács leváltotta Sz. Ferenc vb elnököt, R. Ferenc vb titkárt és átvette a község vezetését. A rend védelmére nyolctagú nemzetőrséget választottak, parancsnoka B. Pál 43 éves paraszti származású pincér lett. A nemzetőrség a fegyvereket a megyei munkástanácson keresztül szerezte be.

További tagok:

- 1; K. Jenő született Szomosdarán, 45 éves, földműves parasztszármazású
- 2; N. Károly született Hernádkakban, 29 éves, darukezelő parasztszármazású
- 3; H. László született Görömbölyön, 33 éves, lakatos parasztszármazású
- 4; V. István született Sóstófalván, 21 éves, gyári munkás parasztszármazású
- 5; K. Miklós¹⁵⁸ született Ongán, 20 éves, technikus
- 6; L. István született Ongán, 16 éves, volt ipari tanuló parasztszármazású

¹⁵⁷ B. M. Borsod megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó osztálya összefoglaló jelentés Borsod megye területén lezajlott ellenforradalmi eseményekről 1959. április 9. in: B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 1f. 443. doboz

¹⁵⁸ 1956. novemberében nyugatra szökött, a vizsgálat időpontjában is ott tartózkodott /1959/

7; Sz. István született Szikszón, 20 éves, bányász parasztszármazású¹⁵⁹

A nemzetőrségben is megfigyelhető a paraszti származásúak vezető szerepe, bár többségük, mint munkás dolgozott ebben az időben. Korukat tekintve itt a fiatalabb nemzedék kapott szerepet, hisz többségük 20 és 45 év közötti volt.

A megalakuló munkástanács célja közé tartozott, hogy a községben lévő termelőségvetkezetet feloszlassa. Ennek érdekében többször támadták a tsz elnökét, valamint a tsz tagokat és követelték az állatok szétosztását.¹⁶⁰ A forradalom idején az ongai Új Barázda termelőségvetkezeti felbomlott.

A szovjet csapatok bevonulása után az a hír terjedt el a községben, hogy a szovjetek magyar fiatalokat szállítanak a Szovjetunióba. Ennek megakadályozására N. Károly november 6-án felvette a kapcsolatot telefonon a miskolci Anna-bánya munkástanács elnökével, D. Lajossal, s robbanóanyagot kért tőle, hogy az Onga melletti vasút felrobbantásával akadályozza meg a fiatalok elhurcolását. D. 25 kg paxitot, 100 db gyutacsot és 10 karika gyújtózsínort adott ki. N. a robbanóanyagot a tanácsházán helyezte el, azonban mivel nem bizonyosodott meg a deportálásról, nem használta fel.

A lakosság tiltakozott Sz. Ferenc tanácselnök visszaállítása ellen, ezért november 4-e után új tanácselnök megválasztására került sor a községben. Népgyűlést tartottak, amelyen a lakosság N. Károlynak adott bizalmat, így a feloszlott munkástanács elnöke lett a községi tanács végrehajtó bizottságának elnöke is. Tisztségében a lakosság döntése értelmében november 15-én a Szikszói Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága is megerősítette, amely ezzel párhuzamosan Sz. Ferencet leváltotta. November 25-én, a járási munkás-paraszt bizottság elnöke jelenlétében a község lakossága megválasztotta a tanács vezetőit. A vb elnökévé 1005 szavazattal N. Károlyt (indult H. Bertalan és P. Lajos is), míg titkárává 1038 szavazattal N. Pált választották (indult K. István és K. Sándor). Ennek megfelelően a járási tanács vb elnöke november 26-án megszüntette R. Ferenc vb titkár munkaviszonyát, az elnöki teendőkkkel pedig N. Károlyt bízta meg.¹⁶¹

1957. január 12-án a déli órákban megérkeztek a szikszói járási tanács küldöttei, hogy részt vegyenek a községi tanács újjáválasztásán. Egy órakor a községi hangos híradón keresztül választásra hívták a vb tagokat, azonban a felhívásra a lakosok is megjelentek. A helyiek – köztük É. László juhász – berontottak a vb ülésre, és kérdőre

¹⁵⁹ B.M. Borsod megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó osztálya összefoglaló jelentés Borsod megye területén lezajlott ellenforradalmi eseményekről 1959. április 9. in. B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 1f. 443 doboz

¹⁶⁰ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 1f. 443. doboz

¹⁶¹ B.-A.-Z. mLt. XXXII-11/1956/III.

vonták őket. A lakosok több vb-tagot egyszerűen kidobtak az ülésről, s a járási küldötteket kiutasították a község területéről. A járási küldöttek végül ismertették jövetelük célját a tömeggel, majd általános ismertetést adtak az „ellenforradalom”-ról. A lakosok egy része követelte, hogy a tanács helyett állítsák vissza a munkástanácsot. A lakosság fellépésének hatására a községi tanács nem tudta megkezdeni működését.¹⁶² A tanácsvezetők elleni lakossági fellépés nem maradt visszavágás nélkül. V. és T. pártmunkások rálöttek az új vb titkára. Az esetet N. Károly bejelentette az MSZMP-nél, azonban azt a választ kapta, hogy „az ügy nem tartozik rájuk”.

Megfélemlítésül N. Károlyt az egyik éjszaka katonák keresték fel, és arra próbálták rávenni, hogy álljon közéjük. N. Károly ellenállt, így nem kerülhette el a megtorlást.¹⁶³ 1957. január 18-án letartóztatták É. Lászlót és N. Károlyt, aki ekkor még hivatalosan is a községi tanács elnöke volt. N. Károlyt és É. Lászlót külön-külön perbe a Miskolci Megyei Bíróság elé állították. É. Lászlót izgatásért három év hat hónapi, N. Károlyt pedig izgatás és lőszerrejtegetés vádjával négyévi börtönbüntetésre ítélték. N. Károlyt a börtönévei alatt sem hagyták békén a hatóságok. A robbanóanyag ügyében az anna-bányai bányászok perében ismét bíróság elé került, ami jogtalanul történt, hisz az 1951. évi III. tv- 6§-a értelmében a már jogerősen elbírált bűncselekmény miatt ugyanazon személy ellen újabb büntető eljárásnak – a perújítás és a törvényesség érdekében használt perorvoslatnak esetét kivéve - nem lehet helye. A robbanóanyag ügyben elsőfokon N. Károlyt egy évre ítélték, majd jogerősen hatályon kívül helyezték ítéletét, és az ügyben megszüntették ellene az eljárást.¹⁶⁴

A szikszói MSZMP J.B. Fegyelmi ügyei között még két ongai vonatkozású ügy található az „ellenforradalom” idejéről. S. Barnabás, aki az ongaújfalusi Állami Gazdaságban üzemegység vezető volt, aki a miskolci tüntetés alkalmával a gazdaságban „ellenforradalmi” tevékenységre, tüntetésre szervezte a dolgozókat. „A gazdaságban a munkástanács tagja lett, és hajszát indított a kommunisták ellen és a gazdaság vezetői ellen, állandóan hallgatta a Szabad Európa rádiót és ezeket közölte a dolgozókkal, röplapok készítésében vett részt, melyet a dolgozók között osztottak ki. S. Barnabás az „ellenforradalom” idején pisztollyal fenyegette a kommunistákat, hogy nehogy

¹⁶² B.-A.-Z. mLt. XXXV-3. B.151/1957. sz. ítélet É. László ügyében.

¹⁶³ B.-A.-Z. mLt. XXXII-11/1956/II. Jegyzőkönyv a Szikszói járás községeinek vb elnöki értekezletéről 1957. január 16.

¹⁶⁴ Kis József, 2002. 43.p.

szervezkedjenek mert neki pisztolya van és ezen keresztül igyekezett megfélemlíteni azokat, akik a pártszervezetet meg akarták alakítani.”¹⁶⁵

A másik feljegyzés K. János szakaszvezetőről szól, aki az „ellenforradalom” időszakában a helyi katonai forradalmi tanács tagja lett, s a század személyi állományánál uralkodó szovjet ellenes és pártellenes hangoknak a szószólója lett. Kezdeményezője volt, hogy a század politikai munkását D. Lajos hadnagyot leváltsák és eltávolítsák, az alakulat elhárító tisztjét K. Imre hadnagyot őrizetbe vegyék és a kecskeméti megyei börtönbe szállítsák. A környező falvakban működő nemzetőrségeket fegyverrel látta el. Közvetlen társaival együtt szervezték a legénységi állományt 1956. november 4-én, hogy a szovjet csapatok ellen felvegyék a harcot. Mivel ebbe nagyon sokan nem egyeztek bele, javasolták, hogy robbantsák fel a lőszerbázist, mivel a robbantást végrehajtására önként jelentkező nem volt, ezt nem tudták végrehajtani. A szovjet egység bejövetele után propagandát folytatott társaival olyan irányba, hogy szovjet katonákkal közösen, inkább elhagyják az intézetet. Ugyancsak tervezték, hogy nagyobb csoporttal nyugatra távoznak, melyről később a többiek ellenzése miatt lemondott. R. Antal őrzető segítségével és három társával a fegyverraktárt feltörték, ahonnan fegyvert vitt el és az alakulattól megszöktek. „Társaival együtt részese volt, hogy erkölcsi és morális egysége az alakulatnak felbomlott és személyi állomány nagy része ebben az időben megszökött”.¹⁶⁶

Miután 1957. január 18-án letartóztatták N. Károlyt egy ideiglenes időszak következtében, amikor M. Béla töltötte be az elnöki tiszteket, mivel a tanács élén sem elnök, sem titkár nem állt. Február 9-én M. Bélát leváltották, majd február 16-án a járási vb tanács K. Andrászt állította be a községi tanács elnökének.

A forradalom visszاسzorítása után a Minisztertanács engedményeket hozott, 1956 végére, 1957 elejére eltörölték a kötelező beszołgáltatást, áttértek a felvásárlási rendszerre, a kötelező vetési tervek, valamint az értékesítési kényszer megszűnt, engedélyezték a kilépéseket, szabad földforgalmat öt hektárig, továbbá a korábban az állam számára felajánlott földek visszaigénylését engedélyezték.¹⁶⁷ Mindez sokak számára ismét vonzóbbá tette az egyéni gazdálkodást, ami korlátozott „visszaparasztosodási” folyamatot indított el. Vagyis az agrárszektoet korábban elhagyók közül nagyon sokan – mintegy 200000 fő – megpróbálták újra kezdeni a magángazdálkodást, amit a többség sikerrel tett meg. A politikai stabilizáció előrehaladtával azonban a Kádár-kormány 1958 végén úgy

¹⁶⁵ B.-A.-Z. mLt. XXXV/90.f. 1/8 ö.e. Szikszó MSZMP J.B. Fegyelmi ügyek 1957. április-december

¹⁶⁶ B.-A.-Z. mLt. XXXV/90.f. 1/8 ö.e. Szikszó MSZMP J.B. Fegyelmi ügyek 1957. április-december

¹⁶⁷ Valuch Tibor, 2002. 195.p.

döntött, hogy teljes egészében kollektivizálni kell a magyar mezőgazdaságot, amire három koncentrált kampány keretében került sor 1959-1961 között. A városi munkásokból, pedagógusokból, pártmunkásokból verbuvált „agitátorcsapatok” időről időre megszálltak egy települést.¹⁶⁸ A termelőszövetkezeti mozgalom szervezése három hullámban zajlott le a megyében is. A szervezés első hulláma 1959 tavaszán, a második 1959-60 telén, a harmadik, befejező hullám 1960-61 telén bontakozott ki.

4.10. A mezőgazdaság kollektivizálásának befejezése, 1959-1961

A szikszói MSZMP VB ülésének 1959-es anyagából, az ongai pártvezetőség egyik tagjának jelentéséből megtudhatjuk, hogy a községben tíz család volt, aki nem ellensége a tsz alakításnak. „Kalapos elvtárs, mint falufelölős azt mondja, hogy ő beszélt több emberrel s ők távölt tartják magukat a tsz-től s a község túlnyomó része kétlaki foglalkozású ezért szerinte nincs alapja a tsz alapításának Ongán. Gazdasági alap sincs, nincs hozzá földterület, a legeltetési bizottság földjét elvenni nem lehet, mert akkor apaállatot tartani nem tudnak, pedig erre szükség van. Pedagógusoktól földet elvenni nem lehet. A községben 25 dolgozó van, aki paraszt és csak földműveléssel foglalkozik, tehát az emberanyag is hiányos.” A VB emberei viszont úgy látták, hogy lenne földalap, egy 70 kat. hold nagyságú állami tartalékföld, ami tagosított, amin jelenleg egy növénytermelő szakcsoport tevékenykedik.¹⁶⁹ A szikszói járás tsz-i mozgalom továbbfejlesztésére kiküldött emberei az alábbi állapototák meg 1961 elején: Onga kétlaki, az összes földterület 1750 kat. hold, ebből szántó 750 kat. hold, összesen 970 család lakja. Ócsanáros összes földterülete 770 kat. hold, ebből szántó 630 kat. hold, 90 család van, akik teljesen mezőgazdasági jellegűek. Ongán 13 törzsgyökeres középparaszt, 34 kisparaszt van, akire számítani lehetne. 200 ipari munkás kétlaki életet él. 721 ipari munkásnak egy-két kat. holdig van földje, kertészeti lehetőség van. Helyi aktivitásra, 20 főre lehet számítani.¹⁷⁰

Országos szinten a szervezés eredményeként újabb 340 ezer dolgozó paraszt lépett a szövetkezeti gazdálkodás útjára. A közös gazdaságokba behozott összes földterület meghaladta a 1,7 millió kat. holdat, így 1961 évvégén a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben és egyszerűbb szövetkezetekben 1,2 millió paraszt kereken 9 millió kat. hold földön gazdálkodott. Az ország szántóterületének kereken 90%-a a

¹⁶⁸ Valuch Tibor, 2002. 195.p.

¹⁶⁹ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 1.cs. 1ö.e.

¹⁷⁰ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 90.f. 1/2ö.e.

szocialista szektorhoz tartozott, s az ország 3273 városából és községéből 3055 termelészövetkezeti város és község volt, amely 93,3%-ot jelent.¹⁷¹

A kampány eredménye a járás területén 1960/61 évben: 3181 család, 3397 taggal, 20830 kat. holddal (ebből szántó 19545 kat. hold) növelte a tsz-ek nagyüzemi gazdálkodásának területét. A járás 27 mezőgazdasági tsz-e 36432 kat. holddal rendelkezett 4750 családdal, 4917 taggal működött.¹⁷²

Onga községben, 1961-ben újjáalakult a tsz, Petőfi Mezőgazdasági tsz néven, a községhez tartozó Ócsanálos településen pedig Hernád termelészövetkezet néven. A tagok száma 1961-ben 140 főt tett ki, ez a létszám az erőszakos tsz-esítés után folyamatosan csökkent, 1974-ben már csak 34 fő volt tsz tag, amely 75,7%-os csökkenés. Ongán is, mint számos más helyen a tsz tagság nagyarányban nőkből tevődött össze, az 1961-es 140 főből 85 fő volt nő, ami 61%-ot jelentett. 1961. decemberében mind az ongai mind az ócsanálosi termelészövetkezetben lopás és közvagyon herdálásáról történtek bejelentések. Az aratáskor kévéket hordtak haza és otthon csépezték ki azokat a tagok, burgonya ásásánál pedig burgonyát loptak. A percesi bányaiüzem felajánlotta segítségét az ócsanálosi termelészövetkezetnek, de az elnök a segítséget visszautasította. Az ócsanálosi termelészövetkezetnél problémák merültek még fel a háztáji földek kimérésénél is, egyes tagoknak jóval több terület lett kimérve, mint amennyit az alapszabály előírt.¹⁷³

A korabeli hivatalos szóhasználattal élve a mezőgazdaság szocialista átszervezésének számos fontos, hosszú távon is érvényesülő társadalmi hatása volt, nemcsak az agrárszektorból élőkre, hanem az egész társadalomra nézve. Az 1940-1950-es évek fordulójától kibontakozó első kollektivizálási hullám, majd az egy évtizeddel később bekövetkező második a magyar parasztság jelentős tömegei számára a hagyományos mobilitási utak lezárulását jelentette. Az agrárszektor munkaerő-kibocsátó szerepe a hetvenes évekig megmaradt. A mezőgazdaságból kilépők révén jelentősen nőtt az elsőgenerációs munkásság létszáma. Nagyszámú falusi csoportok kényszerültek életmód-, illetve életformaváltásra. A megváltozott helyzethez alkalmazkodva új családi stratégiák alakultak ki. Rendszerint az idősebb generációkhoz tartozók és a család nőtagjai váltak a szövetkezetek tagjaivá. Így biztosították a háztájihoz való hozzájutást, a családok fiatalabb férfi tagjai pedig ipari, állandó jövedelmet biztosító munkát igyekeztek vállalni, így ellensúlyozva a mezőgazdaságból származó jövedelmek bizonytalanságát.¹⁷⁴ 1961-ben az

¹⁷¹ Magyar történelmi szöveggyűjtemény 1914-1999 II. kötet, 243.p.

¹⁷² B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 90. f, 1/1ö.e.

¹⁷³ B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 1/1. ö.e.

¹⁷⁴ Valuch Tibor, 2002. 198.p.

akkori tsztagság egyharmada 60 éves vagy annál idősebb volt, s megközelítette a 250 000 főt azoknak a tagoknak a száma, akik a közös gazdaság tevékenységében nem vettek részt, csak névleges tagok voltak.¹⁷⁵ Részben emiatt, részben pedig az elégtelen munkaszervezés következtében a szövetkezetek a hatvanas és a hetvenes években is krónikus munkaerőhiánnyal küszködtek.

A magántulajdon felszámolására irányuló kampányok a munkához való viszonyon is jelentőse változtattak. A kora reggeltől késő estig tartó munkanapokat a közös gazdaságokban fokozatosan a bérmunkásokra jellemző, szabott és kötött munkaidő váltotta fel. A földjüktől megfosztott parasztok tehát a munkaidejükkel való szabad rendelkezés jogát és lehetőségét is elvesztették. Az értékrendek alakulását nagyban befolyásolta a termelési tényezők – a munka, a föld, a ráfordítás, az érdekeltség – összhangjának megbomlása. A föld jelentős mértékben elveszítette értékmérő és a társadalmi pozíciót meghatározó szerepét. Számos vonatkozásban megszakadt az ismeretek átörökítésének rendje. Hiszen a megváltozott körülmények között már nem vagy csak korlátozottan voltak használhatók az egyéni gazdálkodás során szerzett ismeretek.

¹⁷⁵ Valuch Tibor, 2002. 198.p.

5. Összegzés

A második világháborút követően a magyar társadalom különböző csoportjai közül a paraszti rétegek éltek meg a legtöbb változást. A kollektivizálás és az 1950-es évek első felének nyíltan parasztellenes agrárpolitikája nyilvánvalóvá tett, hogy a föld szerepe, jelentősége a paraszti gondolkodásban és értékvilágban csökken. Már nem volt járható az a tradicionális elemekre épülő életpálya, amelynek egyik legfontosabb célja a földszerzés, illetve a meglévő földtulajdon gyarapítása. A földtulajdon presztízsképző és fenntartó szerepe csökkent, ám teljesen nem tűnt el.

Onga községben is végbement a vizsgált időszakban a paraszti társadalom átszerveződése, a kommunisták hatalomátvétele s a korabeli szóhasználatból élve a mezőgazdaság, a kultúra, s a mindennapi élet szocializációja. Már a földosztáskor megfigyelhetünk eltéréseket Abaúj megyében az országos átlagtól s Onga községben is felfigyelhetünk a helyi sajátosságokra, hiszen itt a földosztáskor nemcsak az agrárnépesség kapott földet, hanem az ipar különböző területén dolgozók is. Az újabb eltérést az 1947-es választásoknál találjuk, amikor is az országos átlagtól eltérően a voksok többségét itt nem a Kommunista Párt szerezte. A helyi sajátosságok közé sorolhatjuk, hogy az MDP helyi alapszervezetének mindennapos munkája nem folyt zökkenőmentesen a vizsgált időszakban. A titkár rosszul vagy egyáltalán nem látta el feladatát, a gyűléseket ritkán hívták össze, ezeken is kevesen jelentek meg, s a titkár nem készült fel a taggyűlésekre. A pártoktatás keretében is kevesen vettek részt, s azok is a vezetők meglátása szerint nem megfelelően álltak el feladataikat. A mezőgazdaság átszervezésében végrehajtott munkájával a településnek, a vezetőség meg volt elégedve, hiszen a község a feladatokat, a begyűjtési terveket folyamatosan túlteljesítette. A versenymozgalomban is élen járt a település, de az alapszervezet hangsúlyozta, hogy ez nem a párttagságnak köszönhető. Egyedül itt a termelőszövetkezeti mozgalomban figyelhetünk meg „gyengeséget”, hiszen az 1949-ben megalakult tsz az 1956-os forradalom alatt felbomlott s csak az 1959-1961-es kampány keretében sikerül újjáalakítani, s itt is megfigyelhető a tagok túlélési taktikájának előtérbe kerülése, hiszen a tagság többsége nőkből és idősebb korúakból tevődött össze, a család fiatalabb nemzedéke pedig a jövedelemkiesést az iparban próbálta pótolni.

SUMMARY

After the 2nd World War among different groups of the Hungarian society the most changes happened to the inhabitants of countrysides. The aim of course of life based on the traditional elements was to get land or to increase the territory of the owned land. After the collectivization and the first part of the 1950's years' agricultural politics, which was against the countrymen this traditional way couldn't work. The role of landed property, which made before prestige value and maintained a certain lifestandard, was reduced, but didn't disappear completely.

In this period the reorganization of the society of the countrymen happened in Onga, and the communists took away the power, and socialized agriculture, cultural and everyday life. The socialistic reorganization of the agriculture had a social influence, which remained for a long time, not only in the agriculture but the whole society. We can see some differences from the general tendencies in the country; for example: repartition of land in the election of 1947 both in county and country level.

In Onga in the organization of the party occurred some weaknesses, but on the other hand the village was at the head of the recollection and socialist emulation movement in the whole country. In the 1960's years we can observe that the members of the productive co-operative society developed different manners to survive, because the majority of the membership consisted of women and older person, and the younger generation of the family tried to retrieve the lack of earning in the industry.

Felhasznált irodalom:

- A Magyar Dolgozók Pártjának határozatai 1948-1956 Napvilág Kiadó, Budapest, 1998.
- Dupka György-Alekszej Korszun: A málenkij-robot dokumentumokban Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1997.
- Fazekas Béla: Mezőgazdasági szövetkezetek Magyarországon Budapest, 1985.
- Juhász János: A háztáji gazdálkodás mezőgazdaságunkban Akadémiai Kiadó Budapest, 1980.
- Kaposi Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700-2000 Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.
- Kávási Klára: Kuláklista Agora Kiadó, Budapest, 1991.
- Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig szerkesztette: Honvári János Aula Kiadó Budapest, 1997.
- Magyar művelődéstörténet szerkesztett: Kósa László Osiris Kiadó Budapest, 1998.
- Magyar Történeti Szöveggyűjtemény 1914-1999 szerkesztette: Romsics Ignác Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Mezőgazdasági termelőszövetkezetek Magyarországon szerkesztette: Gulyás Pál Budapest, 1985.
- Pető Iván - Szakács Sándor: A hazai gazdaság négy évtizedének története 1945-1985 I. Az újjáépítés és a tervutasításos irányítás időszaka 1945-1968 Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.
- Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- Szakács Kálmán: Paraszti rétegszervezetek Magyarországon 1945-1951 Kossuth Könyvkiadó, h.n., 1988.
- Szakács Sándor: A földreformtól a kollektivizálásig 1945-1956 in.: Gunst Péter (szerk.) A magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig Napvilág Kiadó, Budapest, 1998.
- Valuch Tibor: Agrárkérdések és a magyar falu 1956-1957-ben In: Körösi Zsuzsa-Standeisky Éva-Rainer M. János (szerk): Évkönyv 2000. Magyarország a jelenkorban Budapest, 2000, 1956-os Intézet
- Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- Varga Zsuzsanna: Politika, paraszti érdekérvényesítés és szövetkezetek Magyarországon 1956-1967 Politikátörténeti Füzetek Napvilág Kiadó, Budapest, 2001.

- Závada Pál: Kulákprés Dokumentumok és kommentárok egy parasztgazdaság történetéhez Művelődéskutató Intézet, Budapest, 1986.
- Závada Pál: Teljes erővel (Agrárpolitika 1949-1953) in: Magyarország társadalomtörténete III. 1945-1989 2.k. szerkesztette: Fokasz Nikosz-Örkény Antal Újmandátum Könyvkiadó Budapest, 1999.

Felhasznált források:

- B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára Miskolc, 1970.
- Borsodi Történelmi évkönyv III. Miskolc, 1971.
- Kis József: A borsodi perek 1956-1961 Felsőmagyarországi Kiadó, Miskolc, 2002.
- Kortárs Irodalmi és kritikai folyóirat 46. évfolyam, 2002. február-március 2-3. szám
- Magyar városok és községek statisztikai adatgyűjteménye Közgazdasági és jogi könyvkiadó Budapest, 1958.
- Rendőrségi napi jelentések 1. kötet 1956. október 23-december 12.
Kiadja a Belügyminisztérium és az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézete Közalapítványa Budapest, 1996.
- Történeti Statisztikai Kötetek: 1941. évi népszámlálás 2. demográfiai adatok községek szerint Budapest, 1976.
- Vármegyei Szociográfiák VII. Abaúj-Torna vármegye szerkesztette: Csíkvári Antal, Budapest, 1939.

Levéltári források:

- B. M. Borsod megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya összefoglaló jelentés Borsod megye területén lezajlott ellenforradalmi eseményekről 1959. április 9.
- B.-A.-Z. mLt. V-184. Onga község iratai 1945-49.
- B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 1.cs. testületi ülések és titkárok jegyzőkönyvei
 - 1.cs. 5.ö.e. MDP Szikszó járási Bizottság üléseinek jegyzőkönyvei 1949.
 - 1.cs. 9.ö.e. MDP Szikszó járási Bizottság üléseinek jegyzőkönyvei 1951.
 - 1.cs. 11-16.ö.e. MDP Szikszó járási Bizottság üléseinek jegyzőkönyvei 1952.
- B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 2.cs. apparátusi iratok
 - 2.cs. 31.ö.e. MDP Szikszó járási Bizottság hangulatjelentései 1949.

- 2.cs. 50.ö.e. MDP Szikszó járási Bizottság jelentései, kimutatása a beadási kötelezettség teljesítéséről 1952.
 - 2.cs. 53.ö.e. A szocialista munkaverseny szervezése kapcsán keletkezett iratok, versenyszerződések, felajánlások 1951.
- B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 86.f. 5.cs. alapszervezeti iratok
 - 5.cs. 16.ö.e. MDP Onga Egységes Vezetőség taggyűlésének jegyzőkönyve 1956.
 - 5.cs. 74.ö.e. MDP Onga-Ongaújfalu Állami Gazdaság alapszervezete 1956.
 - 5.cs. 75.ö.e. MDP Onga községi alapszervezet 1951.
- B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 90.f. 1cs. testületi ülések anyagai
 - 1.cs. 1.ö.e. MSZMP VB ülés anyaga 1958.
 - 1.cs. 2.ö.e. MSZMP VB ülés anyaga 1959. január-december
 - 1.cs. 8.ö.e. Szikszó MSZMP járási Bizottság Fegyelmi ügyek 1957. április-december
- B.-A.-Z. mLt. XXXV/1. 90.f. 2.cs. apparátusi iratok
- 2.cs. 2.ö.e. Szikszó járás tsz-i mozgalom továbbfejlesztése 1960. december-1961. január

7. Táblázatok jegyzéke

1. táblázat	A település lakosságának iskolai végzettség	3. oldal
2. táblázat	Az általános iskolára vonatkozó adatok	4. oldal
3. táblázat	A község népességének megoszlása foglalkozási ágak szerint	11. oldal
4. táblázat	A község határterületének megoszlása 1945-ben	11. oldal
5. táblázat	A juttatott föld nagysága az egyes rétegeknél	12. oldal
6. táblázat	A szétosztott földek művelési ágak szerinti megoszlása	13. oldal
7. táblázat	A mezőgazdasági népesség megoszlásának alakulása	15. oldal
8. táblázat	Lakáskörülmények a földosztáskor	16. oldal
9. táblázat	1945-ös választási eredmény Onga községben nemek szerinti megoszlásban	18. oldal
10. táblázat	Hitoktatás alakulása a településen	32. oldal
11. táblázat	Beszolgáltatási kötelezettségek a településen 1948-ban	35. oldal
12. táblázat	Részleges, illetve általános tagosítások száma 1949-1953	50. oldal